

HET BEVRIJDINGSOFFENSIEF

Het getij was gekeerd... De Duitschers hadden hun laatste krachten uitgeput. Nu begon voor hen 't einde... Foch had een offensief voorbereid. Het brak los.

In dit werk behandelen we het bevrijdingsoffensief in Vlaanderen; stippen we dus slechts aan wat er in Frankrijk voerviel. Van 20 Juni tot 11 Juli, waren het vooral verkenningen, die Foch uitvoeren liet. Van 18 Juli tot 4 Augustus behaalden de geallieerden de tweede zegepraal aan de Marne. In den nacht van 19 op 20 Juli moest van Boehn de rivier erlaten. Den 21en nam generaal Degoutte Chateau-Thierry. Van 8 op 22 Augus-

tus volgde de overwinning van Santerre; Rosières en Montdidier vielen. Dan kwam de zege van Ailette en die van Ancre. Op 30 Augustus nam Humbert Noyon, op 6 September Ham en Chauny; Bapaume en Mont-Saint-Quentin werden door den vijand ontruimd. De Duitschers trokken op de Hindenburglinie terug. Den 31 Augustus verspreidde zich het blijde nieuws dat Vlaandere's hoogste heuvel, de Kemmel opnieuw in 't bezit der gallieerden was.

Op 12 September ving een nieuwe periode aan met den slag bij Saint-Mihiel, dien in Argonne, dan in 't Kamerrijk-

sche. Op 1 Oktober rukte de divisie Valentin Saint-Quentin binnen. Kamerrijk werd van den verdrukker bevrijd.

En eindelijk sloeg ook de ure van het Belgisch leger. Op 2 September had Maarschalk Foch onzen koning verzocht een offensief te bevelen ten N. O. en ten O. van Ieperen en dan in de richting Brugge en Gent. De legengroep in Vlaanderen onder opperbevel van onzen vorst, bestond uit het Belgisch leger, het 2e Britsche leger van generaal Plumer, en het Fransche van generaal Degoutte.

Den 25 December richtte de Koning een proklamatie tot zijn troepen:

Soldaten,

Gij gaat een machtigen aanval doen op de vijandelijke stellingen.

Zij aan zij met uwe heldhaftige Fransche en Engelsche wapenmakers, komt het u toe den overweldiger, die sedert meer dan vier jaar uwe broeders verdrukt, terug te drijven.

Het uur is beslissend.

Overal wijkt de Duitscher.

Soldaten,

Toont u waardig van de heilige zaak onzer onafhankelijkheid, waardig van ons verleden, waardig van ons ras.

Vooruit voor 't recht, voor de vrijheid,

Vertrouwt stellig op de overwinning. voor 't roemrijk en onsterfelijk België.

ALBERT.

Den Zaterdag, 28 September, om 2 u. 1/2 's morgens, begon op gansch het front van het Belgisch leger, een reusachtige artillerievoorbereiding, waaraan met de 'Belgische' batterijen, talrijk Fransche en Britsche batterijen deelnamen, alsmede schepen van de Britsche vloot, die 's vijands kustverdedigingswerken en gevoelige punten van zijn middelen van verkeer bombardeerden.

Drie uren lang duurde het gedonder van een roffelvuur, waarvan de verre echo, over de Duitsche liniën, ongetwijfeld als een teeken van aanstaande bevrijding kwam weerklinken in de harten van de onder het juk gebukte bevolking.

Verontrust en verrast in hunne liniën, werpen de Duitschers onverpoosd, talrij-

ke groene en roode vuurpijlen die haastig op elkaar volgen als een alarmvuurwerk.

En waar zou men strijden? Er was hier geen enkele begaanbare weg, niet anders dan schorren, moerassen, granaatkuilen, heuveltjes, modder, prikkeldraadversperringen, grachten, waterloopen. Het was hier een hel om te vechten en toch zouden onze mannen het wagen. De kanonnen zouden achterna gesleept worden dwars door het doorkuilde land, door plassen en wadden, over planken en door slijk.

Zoo werd een vreeselijke en groote dag geboren.

O, die nacht! Zou het waarlijk de laatste zijn aan den IJzer? Ging men morgen het land bevrijden, al die dorpen en steden, het eigen huis, vader en moeder, vrouw en kinderen, zuster en verloofde.

Morgen!

Maar de dood waarde nu rond en teekende zoovele jonge levens...

Morgen... Wie zou er sterven? Wie zou er vallen, op den weg der bevrijding... Die Limburger daar, wiens huis verre stond, of deze West-Vlaming, wiens dorpie opdoemde achter de verwoeste zone... Deze West-Vlaming, zou hij sneuvelen, als op den drempel zijner woning?

Wie...? Daar zitten er, die een brief overlezen, of eenige regelen neer krabbelen... of een foto bekijken... Anderen, zijn blij, dat ten laatste, ten laatste toch de kans gegeven wordt om een einde te maken aan dit ellendig bestaan, en nochtans weenen ze.

Die nacht... Aalmoezeniers hooren biecht, spreken den zegen uit.

Het uur H. naderde... het uur van den aanval.

De duisternis hangt over 't IJzerland.

De wind huilt over het verwoeste gewest...

Overal wordt gewaakt... Men is gereed; het gansche leger..., uitgerust voor den geweldigen tocht.

Weinig wordt er gesproken... Sommigen slapen, de meesten peizen... Soms gaat als een huivering over die duizenden mannen, van de zee tot Ieperen... Er zullen er straks immers zoo veel sterven...

En het uur nadert... Nog even de stilte, die meer bezwaart dan geweld...

Nog eenige minuten... De kanonnen bulderen... tien, twintig, honderden dan. De hemel zit vol vlammen... het licht flikkert over de vlakke, de loopgraven, over het gezicht der soldaten, over de ruïnen, de schuilplaatsen. Granaten fluiten over de linies. Verschrikkelijk woedt de orkaan. De grond beeft, de lucht schokt. Het offensief begint... Men mijmert niet meer, de huivering is verdwenen; men wacht het sein om voort te rukken, men verlangt er nu naar, om een eind te maken aan de ontzettende spanning...

Aan den IJzer legt de genie de bruggen... Wat duurt die artillerievoorbereding lang...

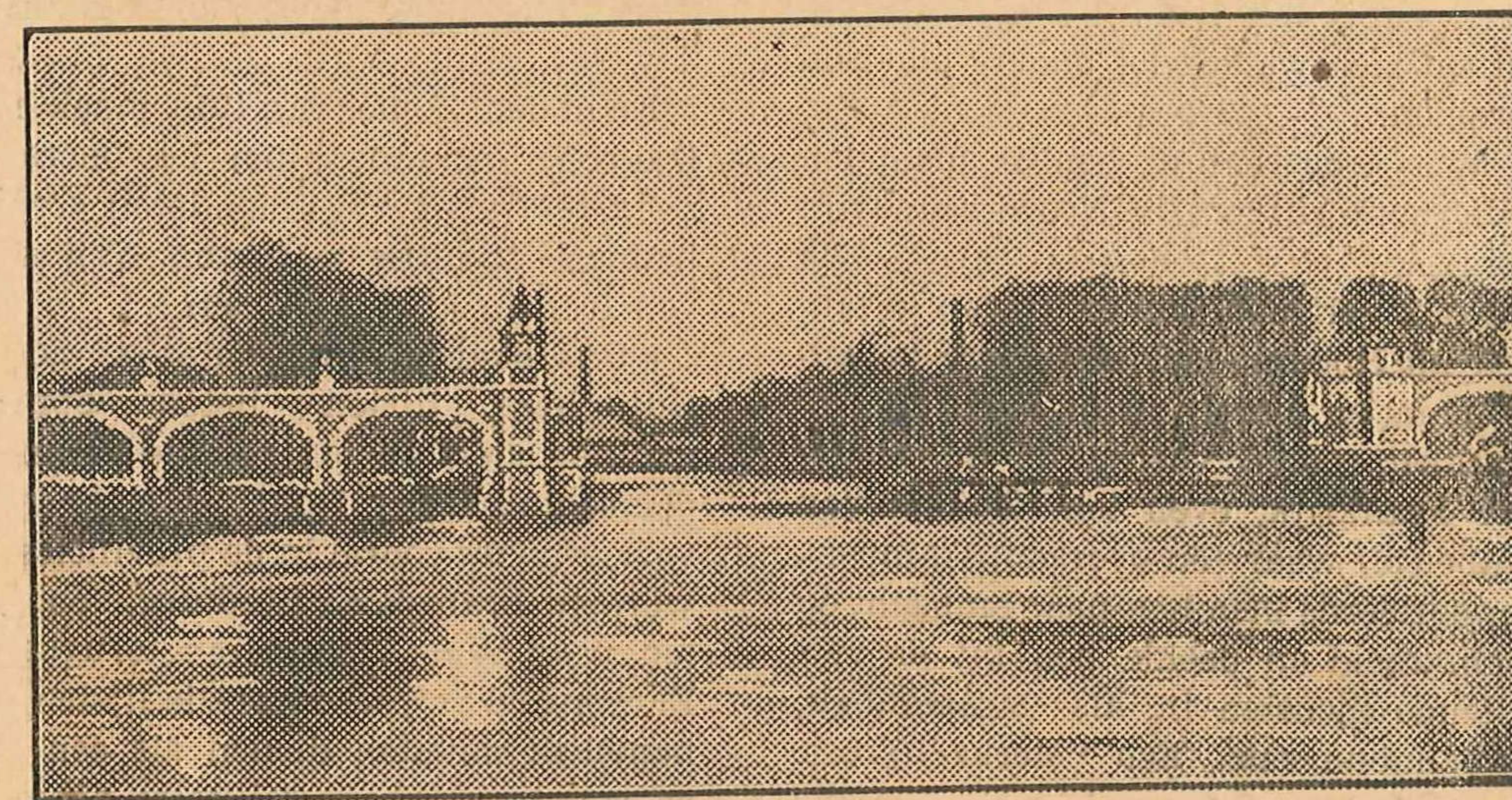
5 u. 30... Fluitjes klinken en daar

woestenij van modder en granaatkuilen, waar alles dood is, tenzij het riet, dat in den wind schijnt te klagen.

En dan botst men op de vijandelijke stellingen... Machinegeweren ratelen, kogels zoemen... De eerste kreten klinken, de eerste dooden vallen... De slag is begonnen, 't zal de bevrijding zijn, maar zij eischt zware offers.

In 't Oosten licht de dag, grauw en somber, geboren in regen en wind, in bloed ook.

Ja, 't is een ontzettende nacht geweest. Te Oostende, Brugge, Torhout en elders vlucht men naar de kelders, want uit ronkende vliegtuigen vallen moorde bommen. En er is zooveel wan-

Vernielde brug aan het Waggelwater te Brugge

gaan de eersten. Groote God, zou het dan ditmaal waar zijn, dat men niet terugkeeren moet naar deze loopgraven en schuilplaatsen, naar die stellingen van den IJzer, naar al dat dorpspuin, naar de kantonnementen, waar men ieder hoekje kent...

Zou men doorbreken... de bevrijding brengen in het land, dat nu zoo vol geheimzinnigheid scheen, ginds achter die heuvelen, dat als een vreemde was geworden, maar waar toch het eigen huis stond!

De eersten trekken over de bruggen, sluipen door het «niemandsland». De

hoop in Vlaamsche huizen. Moeders zijn er met kleine kinderen alleen. De bezetter heeft de mannen, de zonen, de weerbaren weggevoerd. Hij voelt het, dat hij zal moeten vluchten en aan zijn onthindend leger ketent hij nog duizenden slachtoffers. In groepen moesten zij zich aanmelden, 't schamel pakje op den rug, vaders met zonen, knapen nog, en men drijft hen als slaven 't onbekende in... Vrouwen, moeders weenen, jammeren, klagen, maar worden brutaal teruggedreven, als de liefde hen jaagt naar de gebouwen, waar de dwingeland ze verenigt voor den verre tocht. 't Is als

Afl 61 Uitgever J. HOSTE, St-Pieterstraat, 30, Brussel Afl. 61
" Het Bloedig IJzerland " Prijs: 30 centiemen

VERBODEN MADRUK

WEKELIJSCH AFLEVERING

20 Maart 1921.

in de gruwelijkste dagen der deportatie. Als de bevrijders komen, mogen ze geen broederen vinden, die ze zouden kunnen inlijven bij 't eigen leger.

O, wat wordt er weer geweend, in de doodsche huizen, waar hier de vader, daar de vader met een of meer zonen, vertrokken zijn! De Duitscher slaat alles aan, de laatste paarden, het vee, de varkens, de schapen, de geiten, de karren... Alles, alles moet mee... Treiterend zegt hij, dat de Engelschman wel eten brengen zal. Hij perst boeren met hun getrek om den gestolen buit of militairen voorraad te vervoeren.

Er zijn dorpen in West-Vlaanderen, waar geen enkel paard of rund meer overblijft. Zoo begint het 't eerst in de dorpen nabij het front; 't brutaal geweld zal zich weldra tot andere plaatsen uitbreiden...

't Was trouwens al eenige maanden geleden met burgers in Noord-Frankrijk begonnen...

In den verleden winter kregen gevangenen uit Holzminden, Havelberg en andere kampen bevel, naar Frankrijk te vertrekken; men voerde de duizenden naar Frankrijk, even ten Zuiden van Maubeuge, waar een overgangskamp is. Hier sorteerde men hen naar ambacht en geschiktheid en deelde hen bij de verschillende diensten in, als: strassenbau, eisenbahnbau enz. Een sterke groep werd vervolgens naar het dal der Aisne gestuurd, naar Chateau Porcien, Gomont, Balham, Blanzy la ville, Avaux, Neufchatel en andere plaatsen ten Noord-Oosten van Reims. Deze gedeporteerden ontmoetten daar jongelingen en mannen uit de naburige dorpen, die allen door de Duitschers gerekwireerd waren tot den militairen arbeid. Al deze werklieden moesten wegen en spoorlijnen aanleggen; treinen brachten daarvoor allerlei materiaal, o.m. kolossale hoeveelheden steen, grint, zand, rails, enz. In een bosch bouwde men een groot goederenstation met vele sporen naast elkander, die weer verbonden werden aan tramwegen. Krijgsgevangenen en meisjes moesten hard werken en de Duitschers ontzagen zich niet, nog andere onrechtvaardige maatregelen te nemen, om steeds meer arbeidskrachten te hebben. Veel krijgsgevangenen, daar aan 't front gemaakt, werden als behoorend tot een

gevangenkamp in Deutschland ingeschreven, maar nooit zijn ze naar dat kamp gevoerd; de Duitschers hielden ze ter plaatse en deelde ze in werkkompagnies in, terwijl de familieleden in Frankrijk en Engeland meenden, dat hun verwanten in 't Duitse kamp vertoefden, waar ook brieven en pakjes aankwamen. Nog hatelijker was de houding tegenover jonge meisjes en vrouwen; ook deze werden tot den arbeid geprest, zoowel die van de dorpen in den omtrek als van elders. De laatsten woonden samen in een verlaten huis te Gomont en mochten wel vrij in het dorp rondloopen, maar niet naar een naburige gemeente gaan. Deze meisjes en vrouwen verrichtten lichter werk, als hout binden, riolen maken voor den afvoer van 't water, of moeten wasschen en koken.

En in den Zomer van 1918 maakten de Duitschers plannen, om bewoners, die ze in 1917 uit West-Vlaanderen verjaagd hadden, er terug te voeren. Wij schreven toen in «De Telegraaf».

«Ons blad meldde onlangs hoe de Duitschers lijsten lieten opmaken van bewoners der ontruimde Vlaamsche gemeenten bij 't front; deze bewoners vertoeven nu vooral in de provincies Antwerpen, Brabant en Limburg, en moeten naar West-Vlaanderen terugkeeren. Er werd op gewezen hoe die lijsten voornamelijk moesten dienen als een opgave van beschikbare militaire arbeiders.

Zoo ernstig was de vrees voor dien terugkeer van vele bannelingen naar de gevaarlijke frontzone, dat we er zelfs den weerklank van vonden in bladen, die in 't bezette gebied verschijnen. En geen wonder! Als de Duitschers, bewoners der gemeenten, na ze eerst weggevoerd te hebben vander België in, thans terugbrengen, in dat oorlogshoekje van Vlaanderen, doen ze het natuurlijk niet zonder militair doel. En wat dit militair doel is, wordt ieder wel duidelijk, als hij zich maar even herinnert, hoe onlangs uit Gent en omgeving weer duizenden knapen, jongelingen en mannen gedeporteerd werden.

Dat de Duitschers wel voornemens zijn hun plan door te drijven om duizenden mensen naar West-Vlaanderen terug te sturen, blijkt uit een proclamatie van Sixt von Arnim, den opperbevelhebber van het vierde leger. Deze procla-

matie slaat op het inrichten van 't gemeentebestuur in de plaatsen als Roeselare, Handzame, Geluwe, Hooglede, Staden, Meenen, Wervik, Komen, Kortemark. De opperbevelhebber kan nieuwe burgemeesters aanstellen. Men moet uit de teruggekeerde inwoners een gemeenteraad kiezen en de noodige schepe-
nen enz.

Men lette eerst even op de namen van sommige gemeenten, Roeselare, Meenen, Wervik, Komen bijv. De drie laatste steden liggen aan de Leie. Roeselare vindt men op de kaart wat Noordelijker. En tusschen die plaatsen moet men de ruïnen zoeken van de genoemde dorpen als Moorslede, Geluwe, Kortemark, terwijl Handzame bij Dixmuiden ligt.

We zijn dus volop in het operatiegebied, en wel onmiddellijk achter 't Iepersche front.

Waarom voeren de Duitschers er de burgers terug? Als het is opdat zij er rustig zouden wonen, kan dit voor het leger slechts hinderlijk zijn. Men denke even aan de strenge maatregelen, veel verder achter 't front zelfs, genomen, om het verkeer der burgerij te belemmeren en daardoor spionage te beletten. De bevoorrading der inwoners eischt transportmiddelen, welke voor het leger zoo noodig zijn. En op veel meer nog konden we wijzen, om aan te toonen, dat de afwezigheid der burgerij noodig is voor de troepen.

Wat is dan de drijfveer dier Duitse overheid? Deze beweerde zelf, dat zulks menschlievend was. Die arme bannelingen moesten weg om 't gevaar van de beschieting der Engelschen. Nu zijn de Engelschen achteruitgetrokken en we haasten ons om de bevolking terug naar huis te laten keeren en zullen haar zelfs de noodige meubelen verschaffen, indien hun inboedel door de Engelschen verwoest is geworden.

Menschlievendheid! Die verwacht men allermint van een militaire overheid, welke pas nog zoovele gezinnen uiteenrukte en zelfs kinderen tot slaven doemde; die de mannelijke bevolking van een gehucht bij Moerkerke wegvoerde, omdat de politie den dader van een aanslag op een Duitsch detectief niet vinden kon e.m.d.

Menschlievendheid! Juist alsof het genoemde gebied nu veilig is. Een staaltje

uit Torhout, dat nog verder dan bovenbedoelde plaatsen van 't front ligt. Elken avond tegen achten verlaten drommen vrouwen, kinderen, grijsaards hun woning, om bij gemis aan eigen kelder, in dezen onder het stadhuis te overnachten. En de veiligheid te Komen, waar reeds twee jaar geleden geen muur meer stond zonder barst. Levendig herinner ik me nog een moeder, die van Komen kwam en met haar kinderen vele maanden in een kelder had geleefd. Niet licht zal ik vergeten, hoe ze 't leven daar in 't Leiestadje als een helle schetste. Veiligheid te Kortemark, fel bestookt kruispunt van de lijnen Ieper-Oostende en Gent—Dixmuiden, te Hooglede, op den grooten weg van Brugge-Torhout en 't hoofdkwartier Tielt naar West-Roosebeke, Poelkappelle, St-Jan en Ieperen, namen die genoeg zeggen op oorlogsgebied. Kortrijk, dat nog een heel eind buiten dien kring ligt, lijdt al zooveel. Wat zal het dan in genoemde plaatsen zijn!

En waar moeten de teruggevoerde bannelingen zich vestigen? Straks wordt het Winter en de huizen liggen neer of waggelen dak- en steunloos.

Maar onder een nieuwen naam verbergt de Duitse overheid haar ware plannen. Onder 't masker van menschlievendheid — immers zoo'n communiqué klinkt mooi in neutrale landen waar men niet met de plaatsen bekend is — zal men duizenden jongelingen, mannen en meisjes tot militairen arbeid dwingen.

Zoo schreven we toen... Maar de Duitschers hadden den tijd niet dit plan uit te voeren... Hun overwinningen verkeerden in nederlagen en ze begonnen dus met meerdere dorpen van de bevolking te ontruimen...

Welk leed hing nu Vlaanderen boven 't hoofd...

Ja, 't is een vreeselijke nacht... Ook in Zeeuwsch-Vlaanderen hooren we dien orkaan. Tegen den morgen zakt een gewonden vogel nabij Oostburg. Uit het toestel stapt een Britsch vlieger en hij vertelt ons het gewichtig nieuws dat het offensief begonnen is.

Neen, niet een offensief, doch het offensief, het groote, het beslissende, het welk men vier jaar lang heeft verwacht. Maar wie kan, wie durft het gelooven?

En twijfelend kijken we den rode van den IJzer na, die in den regen, over den slijkerigen weg van den Zeeuwschen polder met Nederlandsche soldaten voortstapt.

We hoorden 't ook daar, hoe de Duitser ons volk wegvoerde. En als ik mijn dagboek opensla lees ik :

« 't Trammetje van Kadzand sukkelt langzaam langs den Mariaweg, en 'k geloof, dat het aan iedere hofstede staat. 't Moet om 3.10 stoppen aan 't station, dat kenbaar is aan een pomp en een zijlijn, maar 't is bij vieren als het met een zuchtje stilstaat. De lokomotief rijdt een eindje weg en de kondukteur, een kommies en een werkman roepen de hulp van eenige soldaten in om de vier wagens nog wat verder te duwen, zoodat straks 't machien rangeeren kan. We wachten geduldig. Eindelijk gaat de bagagewagen open, en van achter manden gevogelte, waaruit nog een paar kalkoenen ontsnapt zijn; die nu statig door de wagon stappen, wordt mijn fiets gehaald. Wat wilt ge, 't is oorlogstijd en alles lijdt er onder. Helaas, 'k heb me weer eens laten verleiden de tram te nemen, om den fellen wind, maar voor eerst zal me 't niet meer gebeuren.

Hoeveel aangenamer is het in den wind, dien dwazen, bollenden, jagen den, kwajongensachtigen wind, varende over de polders, rukkend in zijn vlucht aan boomen en hagen, fluitend om een hoeve, buigend 't riet en 't lisch. Blank ligt de weg die naar de duinen voert, en veel velden zijn al kaal geworden terwijl men van andere de bieten en... slijk haalt. Ja blank nog is de weg, maar morgen reeds wordt hij grauw van de vettige, plakkerige maar vruchtbare Zeeuwsche klei. 't Is stil en leeg in het badhuis, leeg en stil op 't strand.

Mijn blik glijdt naar Knokke, dat we ook van Vlissingen uit zee zien oprijzen, ge weet wel, die grauwe vlek als een bucht.

Knokke daar is doodsch. De zon, die door de wolken breekt, licht op de roode daken der villa's. Knokke schijnt uitgestorven. We zien geen beweging. Maar we weten, dat er diepe rouw is. Grijsaards, oude moederkens, vrouwen, meisjes, kinderen zitten er droevig neer. In de meeste huizen zijn ledige plaatsen. De weerbare mannen zijn door den Duit-

scher heengevoerd. De vaders, de zonen, de broeders, de verloofden, ze zijn weg, samengeklonken voortaan als het ware met het Duitse leger. In dit huis een, in dat twee, elders drie of vier afwezen. Jongens van vijftien jaar stapten naast vaders, kleine broers nevens groteren in den zieligen stoet. 't Was een pijnlijk afscheid met zooveel angstige vragen. 't Was weenen en jammeren, klagen en zuchten, vuisten ballen... 't Was moed inspreken en hoop wekken. 't Was bij forsche mannen een terugdringen van tranen, achter een glimlach, om straks 't gemoed toch te luchten. Van Knokke trok men naar Westkapelle, langs den kronkelenden weg, die in vrede stijd duizenden badgasten zag. Dan naar Hoeke en Lapscheure en daarna verder Oostwaarts. Doel onbekend. En onbekend natuurlijk ook de toekomst. 't Is oorlogstijd.

Wij hier, we klagen al over een slechte reisgelegenheid, over kolen, die niet fel branden, over havermout, die wat muf is soms, over zooveel, dat klein, heel klein is bij 't leed van hen, die waarlijk den oorlog aan den lijve voelen.

Zie de streek. Knokke, Heist, Westkapelle en andere dorpen. De gezinnen worden uiteengerukt. Tragiek hangt over dat Vlaamsch hoekje. Wat we van Knokke vertellen, 't is al op veel dorpen gebeurd en zal morgen het lot van weer nieuwe gemeenten zijn.

Nog is de bittere kelk niet geheel gedronken.

't Waren dan dagen vol verwachting. En de vluchtelingen, ze kwamen samen met hoop in den blik, en ze vroegen of het waar kon zijn, dat het laatste offensief begonnen was. En in den nacht lagen ze te luisteren naar het roffelvuur.

Toen kwamen de eerste berichten. En ja, het was waar.

We zagen dus onze troepen over den IJzer en door het « niemands-land » trekken. Ten Noorden van Dixmuiden kon men wegens de overstromingen nog niet ten aanval gaan. De troepen, welke daar lagen, waren zeer gedund, om zooveel mogelijk afdeelingen tusschen Dixmuiden en Ieperen te concentreeren.

Ten Noorden liggen de 1e, 7e en 10e divisies (generaal Bernheim); de 3e en 9e divisie (generaal Jacques) in het cen-

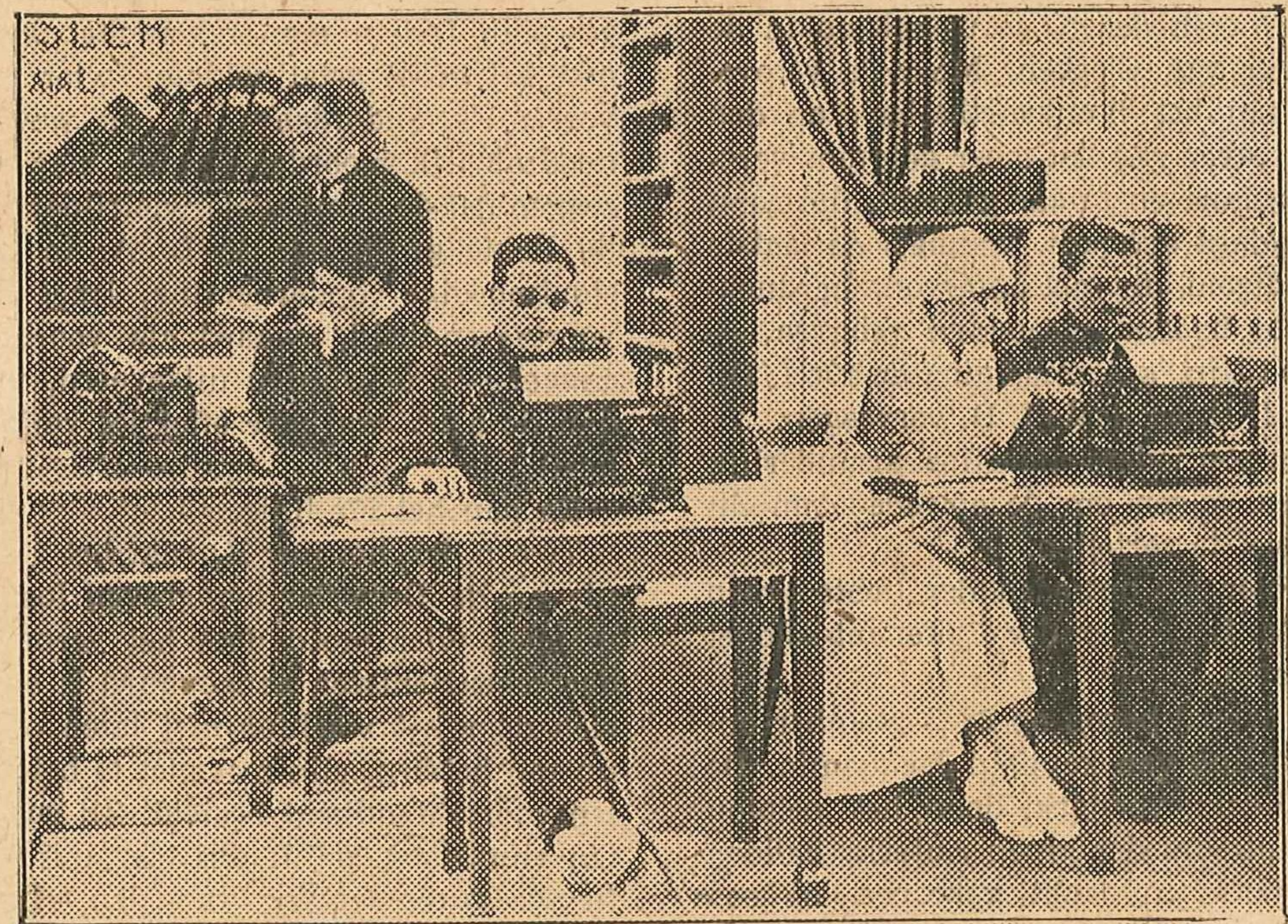
trum; achter dit middenvak blijft de 128e Fransche divisie in reserve.

In 't Zuiden staan de 6e, 2e en 8e divisie (generaal Biebuyck) met de 11e tot steun. Tot algemeene reserve houdt men de 164e en 41e Fransche divisie en de ruiterij-divisie.

Aan den linkervleugel dezer troepen: de 4e, 2e en 1e divisie, ten Zuiden van Dixmuiden en tusschen dit punt en Nieuwpoort.

Aan den rechtervleugel ligt het 2e Britsche leger van Plumer.

De natuurkrachten schijnen zich tegen onze troepen te keeren. Rond zeven uur begint de wind stormachtig te huilen.

Oorlogsinvaliden

Na den regen valt een echte stortvloed neer, die het gelaat geeselt en de natte kleedingstukken verzwaart. Het terrein, dat reeds afschuwelijk is, wordt nu een waar moeras, waar men lastig in voortplonst, in de granaatholen dompelt tot aan de heupen en met moeite, vol slijk er weer uit opstaat.

Niettegenstaande deze omstandigheden, namen onze mannen, op wonderbare manier, gesteund door de batterijen en door de machiengeweren der escadrielen, tusschen 7 en 8 uur, de eerste Duitse linie in, de « Franken-Stellung », talrijke « kameraden » gevangen ne-

mend, en deze die weerstand bieden, neerschietend.

De « Preussen-Stellung » wordt bijna tezelfdertijd, na woesten aanval, overver, alsmede de derde Duitse stelling, de « Bayern-Stellung »: tusschen 10 en 11 ure zijn deze liniën insgelijks in ons bezit.

Deze verpletterende vordering, verwezenlijkt door zeven infanterie-divisies, tot dan toe in eerste linie op het front tusschen het Blankaartmeer en de baan Ieper-Zonnebeke, laat alles verhoopen en zal den aanval tegen het geducht woud van Houthulst mogelijk maken. Het opperbevel, de moeilijkheid inzien- de van dezen hinderpaal, die onover-

kombaar scheen, wilde hem eerst overwinnen door omtrekking. Maar de vorderingen zijn boven alle verwachting en het welgelukken doet het plan wijzigen. En ten einde geen tijd te verliezen, die nadeelig zou worden voor verdere verrichtingen, besluit men ertoe de koe bij de horens te pakken en... het woud frontsgewijze aan te grijpen.

Dit is geen klein werk. Wij hebben gezegd dat dit hol schrikkelijk versterkt was: machiengewernesten, behendig verborgen en beschermd door eene reeks bijverdedigingen, die elkaar aanvullen, ontelbare granaatholen vol stinkend wa-

ter, waarover een verwarde hoop ontwortelde en stukgeschoten boomen liggen, met platgedrukte takken, omgewoeld struikgewas met prikkeldraad aaneengehecht.

Het Woud van Houthulst wordt genomen.

Aan den linkervleugel en ten N. van het woud, neemt de 1e I. D. op schitterende wijze Clerken-Riegel in, een versterkte stelling die de Westerhellingen van de hoogte Clerken-Stadenberg dekt.

Andere eenheden van de Noordergroep, de 10e I. D. links van het aanvalfront en achter de 1e I. D. moeten na het Zuiderpunt van het Blankaartmeer te zijn voorbijgetrokken, Woumen innemen en zich daarna terugtrekken in de richting van Clerken. Maar de verovering van het Blankaartkasteel, op den Oosteroever van het meer gelegen, vergde een lang en zwaar gevecht, dat eerst 's middags ophoudt, wanneer de laatste verdedigers, die met ongewone hardnekkigheid hadden weerstand geboden, — gedood zijn. 's Avonds ging de 10e I. D., de 1e I. D. en de 4e I. D. vervoegen.

Men zou iedere afdeeling afzonderlijk moeten volgen om de episoden van dit offensief te vertellen.

Ziehier het optreden der lichte groep der 4e L. A., onder luitenant-kolonel Yperman.

De aanval begon op 28 September onder leiding van kapitein Jacquemin. De wielrijders, versterkt door het peloton patrouilleurs der groep ruitery, hadden den ganschen nacht gekropen op een moerassigen grond, met hoog gras begroeid, die zich op een afstand van twee kilometers tusschen den Yzerdijk en Rille uitstrekt. Bij den dageraad, verstijfd van de koude en nat tot op het vel door den regen die niet opgehouden had te vallen, rukten de aanvallenden op teken van hun overste ten stormloop.

Bij den kreet « Leve de Koning! » springen de mannen der compagnie over den prikkeldraad, bajonet vooruit en, de beton-schuilplaatsen voorbijstrevend, dringen zij het hart der stelling binnen.

Weldra is het een gevecht man tegen man: de handgranaten ontploffen langs alle kanten, de mitrailleurs vuren onophoudend en de bajonetten zijn rood van bloed.

De persoonlijke moedige daden zijn talrijk en men haalt het geval aan van den ruiter Marien die den dood vindt in een episch gevecht. Onmerkbaar vermindert de hevigheid van den strijd en de wielrijders blijven meester der stelling. De grond is met lijken bedekt. Het gevecht duurt het overige van den dag en den ganschen nacht voort en de compagnie blijft onderhevig aan het onafgebroken vuur der Duitsche mitrailleurs.

De verliezen zijn groot en wanneer, na dertig uren strijd, de wielrijders afgelost worden, hebben 15 der hunnen de inname der stelling met hun leven betaald; twee officieren, luitenant Brocal en Kis, en 25 mannen waren zwaar gewond. Indien men rekenschap houdt met het groot getal soldaten wier wegvoeren 's anderdaags na dit gevecht noodzakelijk geoordeeld werd, mag men zeggen dat de compagnie wielrijders van de lichte groep der 4e L. A. in deze stoutmoedige onderneming, met een voortvarendheid, waard als voorbeeld aangehaald te worden uitgevoerd, meer dan de helft van haar effectief verloren heeft.

En dan het 17e linie.

Te 5 u. 30, het uur H, rukt het 17e linie op de Duitsche loopgraven los. De mannen wier moed door het vernemen der gebeurtenissen aangevuurd is en die zich door het wachten niet laten ontzenuwen hebben, zijn met niet te beteugelen voortvarendheid bezield. Zij rukken ten stormloop gelijk duivels, spijs de hevige tegenwerking van den vijand, de grootmoeilijkheden van den marsch in een terrein door ontploffingen van vier jaren oorlog omgewoeld en door den stortregen, die onophoudend uit de grijs-sombere lucht valt, doorweekt. De eerste stormloop-golven, door het II/17 gevormd, hadden, om 7 u. 30, vóór zich al de steunpunten der Flandern-stelling en den P. A. van Grey overrompeld en beheerst.

Te 12 ure plantte het regiment zijn vaandel op het laatste aangewezen objectief, een groot aantal gevangenen en aanzienlijken buit bemachtigend.

's Anderendaags 29 September, om 3 u. 30, herbegon de opmarsch in de richting van Moorslede. De drie bataljons van het 17e, in diepte gerangschikt, stormden nogmaals op tegen den vijand,

wier talrijke zware en lichte mitrailleurzen, die op den Keiberg opgesteld waren, enkele oogenblikken daarna het vuur openden.

Doch de opmarsch van 't 17e was onstrembaar. Aangezweet door de overwinning van gisteren en heden door de zon die hel en heerlijk schittert, rukken officieren en soldaten vooruit, niettegenstaande bloedige verliezen.

Majoor Hamer, die het bataljon der eerste linie aanvoert, wordt gekwetst en ontruimd, doch zulks brengt geen vertraging teweeg. Men moet Moorslede bereiken en men zal. Om 11 u. 7 wordt de Keiberg veroverd, en de opmarsch gaat vooruit onder de stortvlagen der mitrailleurs welke de dappere soldaten van 't III/17 neermaken. Om 14 u. 40 wordt Waterdamhoek ingenomen met de hulp der artillerie en de achtervolging gaat voort langs Sint-Pieter, welks omstreken rond 15 u. 30, na zeven uren hevig vechten bereikt worden.

Het I/17 lost het vermoeide IIIe af en herneemt den vooruitgang naar Rollegem-Kapelle ten koste van pijnlijke offeringen, want langs alle kanten knetteren de mitrailleurs. Niettegenstaande de tusschenkomst der artillerie weerstaat de vijand, beschut door zijn dekkingen in gewapend beton, met uiterste energie en wanhoop.

Den 30n September, om 7 uur, herbegint de aanval, doch hij wordt door het geweldig vuur der mitrailleurzen en granaatwerpers afgeslagen. Om 10 ure, na een nieuwe voorbereiding door de artillerie, rukken de hardnekkige soldaten van het 17e terug aan, doch te vergeefs. Een derde poging om 12 u. 25 valt niet beter mee.

Den 1n Oktober, na een ernstige voorbereiding door de artillerie, tracht het II/17 op zijn beurt Sint-Pieter in te nemen, een zware brok, en geraakt er toe na vier uren reuzenstrijd.

Om 15 ure is het II/17 op 200 m. Oostwaarts van den weg Meenen-Roeselare, doch zijne linkerkant is blootgesteld, daar het naaste regiment nog langs den Westkant der baan is. Om 14 u. 30 stooten de gevorderde elementen van het bataljon op den prikkeldraad der Flandernstelling, op 600 meters Oostwaarts van den weg Meenen-Roeselare.

En het 1e karabiniers:

Den 28n September, om 5 u. 30, vertrekken de 64 officieren en 1.850 manschappen van het 1e karabiniers van het bosch der Cuisiniers ten aanval der Duitsche linies. Het is de zegevierende stormloop ter bevrijding van 't vaderland. Het opeenhoopen van mitrailleurzen op den kam van Passchendale kon niet lang den drang onzer troepen weerhouden. Deze stoppen slechts onder Roeselare, vóór het gehucht Kolliemolenhoek, waar de nieuwe verdedigingslinie van den tegenstander doortrekt. De Beieren, onmachtig tegen den stormloop der onzen, werden verpletterd; verscheidene batterijen en belangrijk materiaal bleven in het bezit onzer dapperen.

Het schoon gedrag van het regiment bezorgt het opschrift «West-Roozebeke» op zijn vaandel: «Ter herinnering aan de koene wapenfeiten en aan de heldhaftigheid der troepen gedurende het zegevierend offensief den 28n September 1918 begonnen.» Doch de heete strijd had het regiment zwaar beproefd, dat er 15 officieren, waaronder 7 doden en 326 soldaten bij inschoot. Nochtans is 't met dezelfde vurigheid dat het 1e karabiniers opnieuw van Vierkaven wegtrok, op 14 Oktober, ten aanval der stellingen door het 7e regiment der Pruisische wacht gehouden.

Het 16e linie nam in een hevigen strijd Moorslede, of wat er van overbleef, een muur van de kerk en een van 't klooster tusschen wat steenhoopen, doch alles in schansen verkeerd en sterk met machinegeweren bezet.

Daar het stormbataljon (I/16) geweldig door het artilleriegeschut beproefd was, kreeg op 29 September, rond 8 u. 45, het 3e bataljon (majoor Bredael), in reserve, het bevel een linieverwisseling uit te voeren, en aldus de plaats in te nemen van het 1e bataljon, met opdracht langs Moorslede op te rukken, het te overrompelen en zoover mogelijk vooruit te dringen.

De 9e compagnie (kapitein Vanniesbecq) en de 10e compagnie (kapitein Dery), staan in eerste linie; de 11e compagnie (kommandant Van Berwaer) vormt de reserve, de 12e compagnie mitrailleurs, onder bevel van kommandant Fritsch, wordt verdeeld op de vleugels der eenheden.

Nauwelijks is het bataljon op den kam

geraakt, ter hoogte van kilometer 12 van den spoorweg Ieperen-Roeselare, o fhet wordt aan een geweldig spervuur onderworpen van middelbaar en groot kaliber en mitrailleurs. Nochtans rukt het verder, niettegenstaande gevoelige verliezen en het artillerievuur dat het bataljon teistert. Keer op keer worden kapitein Dery, onderluitenant Perdaens, kommandant Fritsch gekwetst; onderluitenant Genin wordt gedood.

Om 13 u. 45 staat het bataljon voor Moorslede; kapitein Leblanc heeft kapitein Dery vervangen aan het hoofd der 10e kompagnie die met de leiding belast is. Doch op dat oogenblik loopen de verliezen zoo hoog, dat majoor Bredael hulp moet vragen en een krachtige beschieting van Moorslede, om den stormloop voor te bereiden. Rond 15 ure is het 2e bataljon (kommandant Desmedt) op eenigen afstand van het 3e, gered om bij te springen. Majoor Bredael neemt dan het besluit het dorp te nemen.

op nieuwe vlagen mitrailleur- en artillerievuur ontvangen.

Het bataljon rukt vooruit, onmiddellijk lerie-vuur ontvangen.

De 10e kompagnie, die langs het Noorden optreedt, valt beslist op de mitrailleur-nesten, en maakt zich meester van vijftien ongedeerde krijgsgevangenen en vinden tien dooden en gekwetsten. Doch andere machinegeweren komen in 't spel. Een gevechtsgroep, onder bevel van adjudant Verriest, wordt gelast ze tot zwijgen te brengen. Er wordt hardnekkig gevochten. Na een uur is de vijandelijke tegenstand, van 6 mitrailleurs met een twintigtal manschappen overwonnen. Een peleton (onderluitenant Guiche), uit de 10e kompagnie gehaald, gaat het 10e vervoegen dat zijn omsingelende beweging voortzet.

Rechts verneemt de 9e kompagnie (kapitein Vanniesbecq) door een krijgsgevangene dat Moorslede nog bezet is door vier kompagnies van 60 manschappen en talrijke mitrailleurs. En toch trekt zij vastberaden ten aanval. De peletons Peynshaert en Van der Donck (deze laatste officier wordt gekwetst in 't vuur) maken zich meester van 5 mitrailleurs; de kompagnie vervolgt haar vluggen vooruitgang, door hagen en kanten, maakt krijgsgevangenen, overkomt elken tegenstand wil van geen wijken weten, dringt onstuimig verder, door de

machinegeweren van onderluitenant De Clerck bijgestaan.

Weldra bereikt het bataljon den uitkant van het dorp, hier door dikke versperringen van toegevoegde verdedigingswerken beschermd; er worden bressen in geslagen; de peletons Peynshaert en Van der Donck stormen ten aanval, terwijl het peleton Delbastaille de gevechtsslinie langs het Noorden uitbreidt. Moorslede wordt ingenomen en op stormpas doorloopen; de vijandelijke vluchtende infanteristen, artilleurs en voertuigen worden achtervolgd door het vuur der overwinnaars. Het is 16 u. 30, doch het bataljon laat het daar niet bij. Vol strijd lust, rukt het vooruit tot op 1.500 meter verder dan het veroverd dorp en stopt slechts ten volle uitgeput en overvallen door de zware granaten, de stikgassen en mitrailleur-vuur.

Bevel hebbend den veroverden grond kost wat kost vast te houden, bleven de troepen nog eenige uren voor Sint-Pieter. In den nacht van 9 tot 10 Oktober werd het regiment afgelost en trok naar Coxyde en te Sint-Idesbald om opnieuw gerangschikt te worden.

De lotgevallen van enkele legergroepen geven een denkbeeld van die van alle, welke aan het offensief deelnamen, een zeer flauw denkbeeld, want wie zal naar waarheid de vreeselijke dagen beschrijven.

In het Woud van Houthulst was de strijd ontzettend. Machinegeweren maaiden gansche rijen der onzen weg. Blokhuis na blokhuis moest veroverd worden. Wie ze bereiken kon, wierp er handgranaten in... En de dood verrichtte dan zijn gruwelijk werk...

En nu denken we terug aan de miskenning der Vlamingen. We weten hoe in een linieregiment overloopers waren geweest... De overheid oordeelde, dat op dit regiment een vlek lag... Maar dan was het toch niet door de schuld van de trouw geblevenen, de meerderheid, zij, die nu de bataljons vormden. Deze hadden geen schuld aan de oorlogsmoeheid of lafhartigheid van anderen.

En lafhartigheid... o, laten we toch zeer voorzichtig zijn in ons oordeel. Voor hen, die de slijk- en bloedgrachten niet kenden, voor hen, die achter het front buiten 't gevaar vertoefden, was het zoo

gemakkelijk over den moed van anderen te spreken en dwalingen of fouten af te keuren.

Wie kan zeggen, wat daar op een oogenblik van wanhoop in een gemoed omgaat en hoe er een sterker drijfveer is dan eigen wil, die even bezwijkt in de afschuwelijke toestanden van een voortdurend waken, zonder dat men uitkomst ziet?

Maar een vlek kon dan toch nooit kleven op de geblevenen. En toch oordeelde de overheid, dat zij een vlek uitwisschen moesten... en in hun eigen bloed... in 't bloed van Vlamingen dus meest, want Vlamingen vormden voor 80 tot 90 t. h. de strijdende afdeelingen 1).

Admiraal Beatty

Daarom kreeg dat regiment de zwaarste taak, de gevaarlijkste in het Woud van Houthulst 2).

1) Verklaring van den heer Van Hoeck, volksvertegenwoordiger: « Ik had 82 soldaten onder mijn bevel: 74 Vlamingen en 8 Walen. Die 8 Walen zaten in dekkingsplaatsen, buiten gevaar, want voor hen waren de postjes. Van de 74 Vlamingen slapen nu 52 onder hun kruis van heldenhulde. Van de anderen zijn velen verminkt, ziek, ondermijnd.

2) Gefuigenis van generaal Drubbel voor het assisenhof te Gent, in het proces De Bruycker en konsoorten.

Was die miskenning de belooning voor vier jaar trouw en moed en dapperheid? En moesten onze soldaten niet den indruk hebben, of ze naar een terechtstelling gingen, waar Duitschers de uitvoerders moesten zijn van een vonnis...

En in hun trouw aan het land gingen ze, velen met de belijdenis van het geloof in een nieuw Vlaanderen op de lippen en in het hart, en ze groetten in den geest voor het laatste hun vader en moeder, hun verloofde, allen, die hun dierbaar waren... en ze namen het Woud van Houthulst «den Vrijbosch» der oude Vlamingen... zoodat Foch bij het vernemen van die zege uitriep, dat het onmogelijk was... Maar velen hadden het offer van hun jong schoon leven gebracht, en tusschen de afgeknotte stammen, daar waar de Boschkanterers zoo gelukkig woonden en de vrijheid zoo hartstochtelijk beminden, lagen edele Vlaamsche dooden in hun laatste slaap. En we hebben graven gezien, door een teere vriendenhand getooid met een haastig aaneengeslagen kruisje, of een blauwpleisteren Onze Lieven Vrouwen beeld, dat eens op de schouw van een Boschkanterers huizeke had gestaan en nu zoo veel innig gevoel vertolken moest...

Dixmuiden werd den 29en September genomen door omsingeling.

De vijand was afgetrokken, maar in de kelders en gangen ontdekte men laatste posten, die zich gevangen moesten geven.

Van 10 November 1914 was de stad in handen der Duitschers geweest. Als een ontzaglijke steenhoop kregen we ze terug. Voor het gansche leger was deze zege als een symbool.

Na de dagen van 28, 29 en 30 September moest er rust gehouden worden, rust voor de strijdende afdeelingen ten minste, want anderen daarentegen dienden koortsachtig aan den arbeid te gaan: de genie, de arbeiderskompagnies, de spoorwegbataljons.

De Duitschers hadden de wegen vernield; hier en daar lagen door ontploffingen trechters van 20 tot 25 meter diepte. Er om heen rijden ging niet, want dan zakken wagens en auto's tot aan de assen in het slijk van de verwoeste vlakte. De wegen zelf waren als beken van modder. Men moest toch de be-

trekkingen herstellen tusschen de achterhoede en vooruitgerukte troepen. Tot nu toe brachten vliegers voedsel, en dat ging zoo goed als 't kon, maar was toch een lapmiddel, en onze manschappen leden veel honger. Velen kregen in drie dagen geen eten. Aviateurs dienden ook munitie aan te brengen.

De artillerie bleef achter. Haastig herstellde men de wegen. Maar dan kwam er ook verwarring. Bij de Britten bestonden « traffic-officers », officieren die bij een offensief met hun agenten streng het verkeer regelden. Bij ons had men aan gendarmen die taak opgedragen, doch te veel in 't vage, 't wilde weg. En er werd te weinig geluisterd. 't Duurde niet lang of de wegen waren hopeloos versperd met auto's, wagens, karren, geschut, en dan wemelde de ruitery daar nog tusschen.

Veel onzer afdeelingen hingen ginder verre als in de lucht, zonder bevoorradig, zonder steun van artillerie, zonder verpleging voor de gewonden. Hoe velen bleven in koorts en dorst, in brandende pijnen, uren, zelfs twee dagen liggen. Er moest kost wat kost orde in dien warboel gebracht worden. En nu en dan kwam in al dit gewemel nog een Duitse granaat!

Onklaar geraakte auto's en wagens werden van den weg gekanteld of in brand gestoken. Men vaardigde strenge verordeningen uit voor de auto- en wagenvoerders. De wegen werden hersteld met gruis, grint en ook met hout. Over heele afstanden reed men over planken. Men legde bruggen, en een leger van arbeiders spande zich dag en nacht in, om weer de juiste voeling te brengen tusschen de basis en de troepen. Men hoorde nu niet de strijdkreten, de ontploffingen van granaten, maar de bevelen van opzichters, de rythmische kreten van zwoegers, die met vereende krachten zware balken torsten, wagens voortduwden, rails verplaatsten. Houweel, spade, bijl en zaag waren thans de wapens.

Zoo werkte men in dit verwoeste, land waar wat gruis de eenige getuigenis was van een verdwenen dorp als Sint-Jan, Poelkapene, Passchendale, van eertijds volkrijke gehuchten als Wieltje, Sint Juliens... Te Houthulst trof men toch nog ruïnen aan, en het klooster was nog goed bruikbaar. Op

den gevel las men « Lazaret-Apotheke », daar waren gewonden verzorgd... en bezweken en dan begraven op het groote kerkhof aan de overzijde der baan...

Een groot Duitsch monument was onder 't granaatvuur ineengezakt, als een symbool van de gansche militaire macht; in 't ronde lagen de graven opengeschooten en vormden stukken van zerken, van doodkisten, van kruisen, gebeente, schelds, met uiteengerukte lijken zelfs een vreeselijke chaos.

Eindelijk kon het offensief voortgezet worden.

Volgen wij eerst het 5e linie van Moorslede naar Isegem.

Op 14 Oktober 1918, om 5 u. 35, zal het 5e linie, rechts door het 15e gesteund en links door het 1e karabiniers, ten aanval rukken tegen de « Flandernstellung », met taak er zich meester van te maken en daarna op Isegem af te trekken. Het 1e bataljon zal 1e liniebataljon vormen. Het regiment zal zich tot den aanval gereed maken in de tweede helft van den nacht van den 13n tot den 14n, langs den Oostkant der baan van Moorslede naar Roeselare.

Dat zijn, in 't kort, de ontvangen bevelen. Den 14n Oktober: 't Is 3 u. 1/2. Men heeft den nacht doorgebracht in een stevig gebetonneerde dekking van Duitsch maaksel, in de laatste dagen van September, op het einde der eerste Belgische overwinningen, door de jagers te voet veroverd, en op zoowat een vierhonderd meters afstand der uiterste linies onzer troepen gelegen.

Sedert den vooravond, zitten de staf van 't regiment, de staf van het 1ste bataljon, de officieren en afgevaardigden der artillerie, belast den aanval te beredderen er dicht opeen, zich koortsachtig met de laatste voorbereidselen bezig houdend. De afgevaardigden en de boodschappers volgden op elkaar, bevelen kwamen, het telefoonschellen is onophoudelijk doorgegaan in dit eng vierkant hok, overvol met mannen, wapens en materiaal, flauwtjes verlicht door rookende kaarsen en in welks lauwe lucht bijna geen ademhaling mogelijk is.

Daar heb ik een nachtwacht doorgebracht welke voor altoos in mijn geheugen zal geprent blijven, schreef luitenant A. P.. Ik zie nog klaar in de scha-

duw afgeteekend het vastbesloten gelaat der oversten, het bezorgd of vermoeid gelaat der manschappen, die rechtstonden of goed kome 't uit neergehurkt zaten of op den grond lagen uitgestrekt.

Een soldaat zit afgemat in een hoek te sluimeren. Een andere is traag, met onachtzaam gelaat, de oogen in 't vage, aan 't eten. Een telegrafist smoort een vloekwoord wijl hij een seinapparaat aan 't herstellen is. Een officier raadpleegt kalm de kaart van den te veroveren grond. Een andere schrijft: een bevel of een afscheid? Dichtbij zie ik een soldaat die met moeite een brief herleest en hem dan in zijn zak terugsteekt met een zachte zucht. Ik hoor gevezelde woorden, allen op den aanstaanden aanval betrek hebbend: « Stormpak zonder ransel. » — « De korvee-mannen voor de bevoorradig zijn op weg. » — « De voorbereidende beschieting zal drie minuten duren. » — « Zoodra het schieten begint, zal de infanterie optrekken. »

4 ure. Wij verlaten de dekking. De nacht is schoon, ietwat killig. Het klare uitspansel zit vol sterren. De aanval zal onder schoon weder geschieden. Alles is kalm. Ik bekijk de traag opdagende manschappen. Hun gelaat is vastberaden, beweegloos. Doch de oogen blinken. Zeker moet de gedachte door hun geest wemelen: « Hoevelen onder ons zullen er straks vallen? »

Plots flikkeren korte vlammen langs de vijandelijke linies. Een Duitse batterij schiet. De schoten klinken helder. De projektielen vliegen schuifelend over ons en barsten ver achter ons op den weg van Moorslede naar Roeselare. Het gerucht der ontploffing wordt door den weergalm herhaald, verflauwt en sterft uit. De stilte keert terug.

Schaduwten glijden ons voorbij, in den nacht. Het zijn de korvee-mannen die van achteraan opkomen, met munitie beladen, of de bataljons der 1e en 2e lijn, die hun vertrekpunten gaan innemen. De mannen zijn ernstig en zwijzaam.

De bataljon-staf is volledig: de eerste sergeant, de korporaalklaroen, acht boodschappers, de sergeant-telefonist en zijn acht manschappen, de drie soldaten met de behandeling van den overbrenger belast, en het detachement der genie dat ons moet vergezellen. De artillerie-offi-

cier en zijn onderofficier zijn daar ook. « Voorwaarts! » Wij trekken op weg, achter elkaar, de majoor en de kommandant der mitrailleurs aan 't hoofd.

Na eenige minuten marcheeren door een tamelijk gemakkelijk terrein, komen wij ter plaats waar de gevechtspost van het bataljon zich moet schikken tot op het uur van den aanval.

Onze manschappen zetten of leggen zich zwijgend neer. 't Zwijgen is hun opgelegd geworden, daar wij slechts op ten allerhoogste drie honderd meters der vijandelijke posten liggen. Het oogenblik ten andere is plechtig. Angst kropt in de keel der stoutmoedigsten; nog eenige minuten betrekkelijke zekerheid, dan opgesprongen, recht op den vijand in, blootgesteld aan zijn spervuur, kogels, granaten en vooral aan het vuur der talrijke mitrailleurs.

Ik verwijder mij om het front der hoofd-kompagnies te doorloopen en mij te overtuigen dat alles in orde is. Aan den einder, boven de Duitse linies, langs den kant van het geliefde land dat lijdt en wacht, komt een weifelende klaarte op: de dageraad. Weldra zal het licht worden.

Het terrein van waar onze troepen ver trekken moeten en dat welk zij te veroveren hebben, is niet al te zeer verwoest: daar bestaan nog hagen, boomen en bermen, huizen en grachten. In onze linies, in elke haag, achter iederen boom, in elke gracht wachten gewapende mannen, ten storm uitgerust, stom en onverzaagd. Ik zie geweren verroeren, bajonetten uitsteken, mitrailleurs op den vijand gemikt.

De soldaten laden hun geweren in stilte, zien hun handgranaten na.

Niettegenstaande de moeilijkheid om den weg te vinden en de gebrekkige kennis van het terrein, staan de detachementen goed op hun plaats. Op hun verzoek geef ik aan eenige gegradeerden inlichtingen over de te bezetten punten en de richting. Zij bezien mij en knikken goedkeurend: zij hebben begrepen.

Ik ontmoet makkers die bevelen vezelen. Wij wisselen eenige korte woorden en een handdruk. Mogelijk is 't een vaarwel...

De mannen zijn bijna uitgeput door twee dagen hevige gevechten te Dixmuiden, gevolgd door twee weken ver-

blijf in de loopgraven en verschillende veranderingen van sektor en lastige marschen. Hebben zij drie volle nachten rust genoten sedert den 28n September? Door ernstige verliezen te Dixmuiden ondergaan, gedurende de moorddadige aanvallen der vijandelijke loopgraven langs den Noordkant der stad en ook hier, tijdens hevige beschieting, zijn hun rangen gedund geworden. Zij hebben honger en kou geleden gedurende eindeloze nachten en grijze dagen. Hunne oogen zijn toegevalen bij 't herhaalde waken. Meer dan vier jaar lang hebben zij al de lichamelijke miserie onderstaan en hun eenvoudige boeren- of werkmansziel heeft alle lijden gekend.

Men mocht wel eens vreezen dat het hun heden aan beslistheid en dapperheid zou ontbreken. Zullen zij, al te vermoeid, de noodige onstuimigheid bezitten om den sterken, wel gewapenden vijand te bekampen, de infanterie der Pruisische wacht die vóór ons de Flandernstellung bezet? Die vrees heeft mij geen oogenblik bevangen: zeker zijn zij voor hun leven bezorgd. Zij bezien mij met stalen blik. Zij willen hun aanvorders volgen. Hun blik getuigt van onverzettelijkheid.

De dag komt op. Wezens en dingen zijn vaster omlind. De stille is benauwend. Langs weerskanten is de artillerie stom. Geen enkel geweerschot wordt gehoord. Een lichte mist zweeft boven den grond. Het is 5 u. 15. Binaen eenige oogenblikken zullen de troepen ten aanval oprukken.

Dwars door het natte gras loop ik naar mijn bataljon-kommandant. De mannen knielen of liggen plat, 't gelaat naar den vijand gewend, de handen rond hun geweer geklampt. Rap geef ik verslag mijner waarneming. Alles gaat wel. Ik heb goede hoop.

Vijf u. 25. — 5 u. 27. — Nog vijf minuten. — 5 u. 30. — Nog 2 minuten. Mijn hart klopt feller. Ik gevoel mij geprangd door onbestemden angst. 5 u. 31. — 5 u. 32.

En plots, in tien sekonden barst het vuur van gansch onze artillerie los, fantastisch en terzelfdertijd bewonderenswaardig. Op 300 meters afstand breekt een gansche lijn van losbrandingen uit. Voor ons zien wij nog slechts een gor-

dijn van vlammen en vuurbundels. Granaten en schrapnells vliegen over ons hoofd en breken los in een geweldig gedruisch. De ontploffingen volgen ononderbroken op een rij als een zeer dicht spervuur in een onophoudelijk gedaver der gansche aarde. De scherven en de afval fluiten ons om de ooren, kruisen dooreen in alle richtingen, in een wolk van aarde, vuur en rook.

In eens staan wij geëlectriseerd.

5 u. 35. — Vooruit!

De oversten slepen hun manschappen mede, wier bleek en gewrongen gelaat, wier sombere en diepe oogen de woeste wilskracht vertolken.

De aanval is begonnen. Men heeft ons aanbevolen vlak op het spervuur te volgen, wan in 't begin, en het zoo dicht mogelijk te naderen, wat geheel de aanvalslijn in een prachtige samenwerking uitvoert. Ik kijk links en rechts; zoover mijn oogen dragen, zie ik lijnen van mannen gaan, loopen, stilhouden, opnieuw voorttrekken.

Wij leggen aldus een honderdtal meters af. Het spervuur gaat voort. Wij volgen het op ongeveer 100 meters, in een regen van scherven die langs alle kanten rondvliegen, de oogen door 't vuur verblind en den oortrommel door den donder verscheurd.

Plots gaan er ontploffingen af achter ons. Wij zijn te ver vooruitgetrokken en de kortste slagen onzer artillerie komen in onze rangen terecht. Midden in die hel moet men stilhouden en afwachten dat het geschut ons vooruitga...

De manschappen werpen zich op den grond. Onder den helm zoeken hun oogen ons op. Wij gevoelen dat, als men vooruit zal moeten, zij het stout zullen doen. Ons artilleriegeschut heeft ze medegesleept.

Granaten vallen dicht bij onze groep, met verdoovend gedruisch en overdekken ons met aarde. Helaas, menigeen onder deze, die rond ons lagen, zullen, door scherven geraakt, niet meer opstaan. Op eenige meters afstand zie ik het lichaam van een soldaat, onherkenbaar, zoozeer is zijn aangezicht door het buskruit zwartgebrand, zich traag uitrekken, en dan inkrimpen. Zijn reeds verglaasde oogen staren naar ons en gaan dan uit...

Ons geschut draagt verder. Wij her-

nemen onzen vooruitgang, over de obustrechters, de grachten, prikkeldraad, over hagen springend, ons nat makend en scheurend, onverschillig voor alles.

Het spervuur gaat traag vooruit, steeds even dicht en even geweldig. Boomen door granaten geknakt, vallen met vreeselijk gekraak. De aarde rokt, geheel dooreengeworpen. Zoo oorverdoovend is 't gerucht dat de majoor en ik bijna elkander niet meer verstaan.

Tot op dit oogenblik hebben de Duitschers nog geen teeken van leven gegeven. Ons spervuur houdt ze zonder twijfel onder den grond. Doch, eensklaps gaat een roode vuurpijl met een dubbelvuur op in de reeds heldere lucht, recht over ons, op een afstand dien ik niet schatten kan. Talrijke andere volgen elkaar kort opeen. De vijandelijke infan-

P. Blommaert
protestantsch hoofdaalmoezenier tijdens den oorlog

terie wordt gewaar dat we aanvallen en vraagt het geschut harer artillerie. Doch, wij laten er ons niet door storen, overtuigd dat het vijandelijk spervuur ver achter ons zal vallen. Het zal werkelijk zoo zijn: de Deutsche granaten zullen straks boven onze rangen vliegen en op onze vertreklijn ontploffen.

Wij moeten de vijandelijke voorposten naderen en nochtans hebben wij nog geen enkel schot te verduren gehad. Zouden de Duitschers op de vlucht zijn? Neen. Geweervuur barst plots los uit een bijna ongeschonden hoeve recht over ons. Dan het geknal eener mitrailleuse, ge-

volgd door een andere, door tien, honderd die wij vaag hooren in het gedruisch van het kanongeschut. Langs alle kanten fluiten de kogels. Wij zien niets. Wij rukken vooruit. Mannen vallen... Vooruit maar.

In den mist en den rook glijden dichtbij mij schaduwen die vooruit worden en in stilte op den grond rollen.

Een man houdt stil, laat zijn geweer vallen, knielt en zinkt daarna achterwaarts, het gelaat naar omhoog. Een andere met woedenden blik wil iets zeggen, doch kan geen woord uitspreken: hij zakt ineem met een klacht als een kind. Ik leef als in een droom, hoewel mijn gewaarwordingen klaar blijven en mijn waarnemingen geregeld en verbonden... Vooruit. Wij zijn niet ver meer van den vijand, dien wij overwinnen moeten.

Gedurende dertig sekonden — een eeuw — houdt het spervuur voor ons op, op een lengte van 100 meters; granaten en schrapnells ontploffen wel vooraan op onze linker- en rechterzijde, doch geen enkel projektiel komt tussen onzen blik en den grond welke voor onze groep uitligt.

Het moet 5 u. 40 zijn. Alles is op eenige minuten afgespeeld geworden. Op dat oogenblik worden wij gewaar, dat de kompagnies rechts en links te veel op zijde geloopt zijn. Er is niemand meer voor ons.

De stormgolf is in twee gesneden. De staf van het bataljon is in eerste linie, dichtbij den vijand die met schroot op ons schiet. Er valt niet te aarzelen. Er is niemand achter ons, de kompagnie van eerste linie de beweging gevolgd hebbend der kompagnie aan 't hoofd. Wij moeten zelf de bres stoppen, die zich geopend heeft en den ontmoeten tegenstand wegvagen.

De majoor, door een groep manschappen gevolgd, snelt vooruit op den rechterkant der hoeve van waar de Duitschers ons met talrijke geweerschoten begroeten. In allerhaast raap ik een tiental manschappen tezamen en uit al onze macht loopen wij naar de linkerzijde dier zelfde hoeve.

Een Duitscher verschijnt aan een hoek van den muur, in den rook. Hij schouderd zijn geweer en mikt. De kogels vlie-

gen te hoog. Mijn manschappen blijven staan en schieten. De Duitscher wankelt, stort ineën. Onze groep herneemt ijverig haar loop, in 't donderen van 't kanon en den hagel der kogels. Onze horizont wordt steeds op een honderdtal meters voor ons uit door het tragisch en schrikkelijk spervuur afgebakend.

Wij loopen steeds. Twee kloeke Duitschers verschijnen van achter een bocht der haag, in den mist. Zij steken de armen op, komen dicht bij, kruisen ons, en loopen dan zoo zeer zij kunnen, met de armen steeds in de lucht, naar den rug onzer linies. Onze groep heeft reeds drie vijanden voor rekening. De mannen die met mij zijn, lachen stil.

Een andere gestalte rijst voor ons op. Een onzichtbare mitrailleur besproeit ons met kogels, die nijdig rond ons vliegen. Een mijner manschappen valt, neergebliksemd, zonder een kreet. Mijn gebuur vloekt tusschen zijn tanden, het gelaat van haat betrokken. Wij loopen goed kome 't uit naar een afdeeling der hoeve, om er ons tegen de doodelijke kogels te beschermen, en komen er buiten adem aan. De laatste onzer schuilt achter een hoop afval, waarachter wij ons bevinden. Hij lacht zenuwachtig: hij is nog slechts op eenige meters afstand van den beschuttenden muur. Doch eensklaps verstijft zijn lach, sterft uit... Hij betast zijn linkerzijde met zijn handen en valt voorover, op twee stapen van ons.

Kost wat kost en zonder tijdverlies, moeten wij ons van die vervloekte mitrailleurs en haar bedienaars meester maken. Wij gelukken er in haar ligging vast te stellen: een gebetonneerde dekking met aarde vermomd, op de hoeve gebouwd en van een schietgat voorzien. Rap verdeel ik de rollen. Wij verspreiden ons en een oogenblik, dat de mitrailleur niet meer schiet, te baat nemend, zijn wij met een sprong rond de dekking. Ik bekijk 't erf der hoeve, doodsch, verlaten, overdekt met pannenafval, baksteen en balken. Ik kom dichtbij de deur der dekking. Een kleine Antwerpenaar, kalm en moedig, vergezelt mij, ik ontmoet zijn vertrouwelijken, zachten blik. Plots komt aan den ingang der dekking een groote Duitscher, met rosse haren, en een ronde pots op 't hoofd; hij schoudert zijn geweer, mikt op mijn

makker en schiet. De dappere kleine val als een steen. Ik vuur een kogel van mijn pistool naar den Duitscher, die in de dekking verdwijnt. Ik moet hem gemist hebben. Het hart toegenepen, schuil ik achter een kar en bezie mijn soldaten. Twee zijn er in gelukt boven op de dekking te klimmen. De anderen zie ik niet meer. Plots verschijnt de groote Duitscher opnieuw en schiet haastig een verschen kogel op den ongelukigen, kleinen gekwetste, wiens lijf op den grond ligt te stuip trekken. Ik schreeuw van woede. Mijn mannen hebben die afschuwelijke daad bemerkt. Zij springen naar de dekking.

In enkele sekonden worden twee granaten naar binnen geworpen door de open deur en twee andere langs het schietgat der mitrailleur, die herbegonnen is met schieten. Dit houdt onmiddellijk op. In den gebetonneerden blok hooren wij kreten en klachten. En plots verschijnt de Duitse moordenaar aan den ingang der dekking. Hij steekt de handen omhoog en zegt: « Kameraad, Mijnheeren ».

Een tweede loopt buiten, door tien of twaalf anderen gevolgd. Allen steken de handen op en beven over al hun leden. Wij stampen ze naar achter. Zij trekken er loopend van onder, verdwaasd, lafhartig gebeden en verschooningën mompelend.

Op dat oogenblik worden wij gewaar dat een machinegeweer uit een naburige dekking aan 't schieten is. De bedienaars moeten ons niet bespeurd hebben, want zij richten langs onzen kant niet. Mijn mannen springen er heen en werpen een handgranaat door het schietgat. Een twaalfstal versche gevangenen komen uit de dekking even verlegen, lamelingen als de vorigen. Met de toppen hunner laarzen leeren mijn manschappen hun den te volgen weg.

Dat tooneel heeft hoogstens drie minuten geduurd. Het spervuur is ons vooruit, wij moeten het inhalen. Vooruit al loopend! Rechts en links knallen geveershoten. Mitrailleur-vuur overvalt ons zijdewaarts. Doch wij storen er ons niet aan. De strijdskoorts heeft nu iedereen aangegrepen. Wij laten aan hen, die ons volgen de zorg over, om de weerstandnesten te kuischen, welke wij voorttrekken en die naar ons schieten —

slecht ten andere — in den morgenmist. Hun veld is bovendien beperkt door talrijke hagen en boomenrijen.

Wij trekken loopend eenige Duitschers voorbij, die zich overgeven en, allen, als zij ons ontwaren, werktuiglijk de handen opheffen. Wij bereiken de stormgolf der eerste linie ter hoogte der baan Meenen-Roeselare. De Duitschers zitten talrijk langs den spoorweg en in een mouterij verschanst. Moordende mitrailleurs zweepen over het terrein en trachten onzen vooruitgang te belemmeren. In twee minuten ligt de grond met dooden en gekwetsten bezaaid. Wij werpen

In het Woud van Houthulst (1918)

ons in een gracht en trekken gebogen, voorzichtig voort, ons zoo goed mogelijk verduikend, naar den dijk van den spoorweg, vanwaar die doodelijke vlagen komen. Kost wat kost, moet men er over, zooniet zal het sukses van den aanval verbeurd zijn.

Wij gaan vooruit. Mannen vallen. Mijn gebuur, een kleine korporaal, grijpt mijn hand, murmelt eenige onsamenvangende woorden, welker zin mij

ontgaat, en valt zacht op zijn knieën. Vooruit! Zwermen van kogels vliegen eenige centimeter boven ons en slaan met mat gerucht in den grond.

Een sergeant, wiens naam ik niet ken, die mij voorafgaat, richt zich plots in volle lengte uit de gracht op, dan, den kop ingetrokken, schiet hij in een wanhopige vaart vooruit naar de vijandelijke machinegeweren. Ik zie hem op tien meter stilstaan, de hand aan de keel slaan, dan op den grond rollen.

Ik roep eenige overgebleven manschappen bijeen. Wij springen over verscheidene dooden en gekwetsten, die met het gelaat tegen den grond of de oogen hemelwaarts gericht liggen.

Wij naderen den dam. Wij zijn er maar een dertigtal meter meer af. Mijn manschappen stoppen, schieten, werpen hun granaten. De mitrailleur-vlagen verdunnen en vallen stil. De Duitschers, verlegen ons zoo dichtbij te zien, en door onze onstuimigheid verschrikt, laten hun stukken in den brand, vluchten of geven zich over. Er zijn daar een vijftigtal mannen welke wij omringen. Doch niet talmen! Ons spervuur vervoordert. Vooruit! Steeds vooruit.

Drie honderd meter verder beginnen andere machinegeweren naar ons te schieten. Wij zetten het op een galop naar dat punt. Plots roept mij een soldaat toe, dat hij achter de haag twee kanons ontwaart. Wij moeten ze hebben.

Niettegenstaande de verliezen wordt de haag langs de uiteinden omgetrokken en kanons en mitrailleurs zijn aan ons met hun bedienaars. Mijn manschappen zwaaien met hun geweren, roepend: « Victorie ».

Een Duitsch officier komt naar mij toe, door zijn manschappen gevolgd, en groet, stijf en hoekig. Ik wend hem den rug toe en laat mijn makkers de zorg, hem de plaats aan te wijzen, waar hij met zijn ondergeschikten heen moet.

Wij trekken weer vooruit. Wij voelen geen vermoeienis meer. Wij moeten de bijzonderste weerstandslinje van den vijand voorbij zijn. Steeds loopen wij verder, voorbij verlaten machinegeweren, over door onze artillerie gedode of gekwetste Duitschers, ons zonder verlies meester makend van mitrailleurs, welker

inschieting zeer gebrekkig is en de bedienaars door onzen snellen vooruitgang ontmoedigd zijn, zoowel als door het geringe mikpunt dat wij in den nevel vormen (wij zijn slechts met vijftien man en loopen op tien stappen afstand van elkaar).

Wij zijn afgezonderd en talrijke groepen vijanden bieden nog verzet achter ons. Wat kan het ons schelen? Onze vordering zal zonder twijfel den vooruitgang bespoedigen van hen, die aan onze zijde vechten, want wij wekken verrassing en desorganisatie in de vijandelijke linies.

Wij komen op een hoeve. Vier artillerie-stukken zijn in den boomgaard achtergelaten. Heel het personeel der batterij, ontwapend, is op het hof verzameld: 60 tot 70 mannen, die de handen opsteken, als ze ons zien. Werktuigelijk gebaar bij hen! In kolom per vier gaan zij naar de plaats waar wij vandaan komen, vooraan de twee officieren, die mij in 't voorbijgaan ceremonieus groeten. Een hunner, een kapitein, na met den blik mijne mannen geteld te hebben, hoor ik melancholisch tot zijn makker zeggen: «Nur zehn Männer». Mijn tien kerels staan met 'n spottlach het defilé hunner vangst te bezien.

We bevinden ons dus in de lijn der batterijen. De vijandelijke kanonnières geven zich, zonder verzet, over. Zij weten dat de infanterie die hen beschermde, verdeeld is en zijn gansch ontmoedigd. Zij denken zelfs niet aan vluchten en het gebrek aan paarden belet hun de stukken te redden.

Bij 't verlaten der hoeve ontmoeten we een onder-luitenant met eenige mannen, dan komen twee andere officieren aan, elk met 7 of 8 mannen, allen van ons bataljon. Nu zijn we reeds een heel groepje en, koortsig, hernemen we vlug onzen vooruitgang.

Wij maken ons meester van nieuwe artillerie-stukken, munitie-wagens, mitrailleurs, munitie-parken en we ontmoeten tal van kleine groepen vijandelijke kanonnières en voetvolk, zonder leiding en zonder orde, die ons maar een geringen weerstand meer bieden.

Ondanks onze pogingen is het vuur onzer artillerie ons één kilometer voor-

geraakt. Het nadert den weg van Oekene naar Winkel-St-Elooi, grens van het regelmatig spervuur. Van op dit oogenblik zal de artillerie maar tuschenkomen op verzoek van het voetvolk en na bericht ontvangen te hebben over zijn juiste stelling. Verscheidene mitrailleurs schieten nog, ver achter ons. De 2de en 3de bataljons zullen pogen ze te bemachtigen.

Steeds gaan we voort. Buiten adem als we zijn, is het ons onmogelijk nog te loopen. De Duitschers worden schaarscher, maar vlagen mitrailleurvuur komen nog van onze linkerzijde. Aan onzen rechterkant, integendeel, is er geen enkele te hooren. Het is waarschijnlijk, dat het 15e linie op onze hoogte vooruitdrikt, doch dat het 1e karabiniers niet zoo snel als wij is kunnen vooruitkomen. De Deutsche artillerie blijft nagenoeg stom: denklijk zijn we het meereendeel der veldstukken voorbij.

Van tijd tot tijd raadplegen wij onze kaarten, want de orientatie is moeilijk. Thans volgen wij een Duitschen spoorweg met kleine wijddte, die ons duidelijk de te volgen richting aanwijst.

Het moet zoowat 8 uur zijn als een dikke mist valt. Na eenige minuten ontwaren wij niets meer op tien meter afstand. Nochtans vervolgen wij onzen marsch, geleid door onderling geroep. Doch na twee of drie honderd meter, moeten wij stilstaan. Wij weten niet of wij op den rechterkant gesteund worden, en zijn bijna zeker dat wij minstens vijftien honderd meter de op onze linkerzij strijdende Belgische troepen vooruit zijn. Ons detachement is niet belangrijk genoeg om aldus in den blinde te mogen doorgaan. Een hinderlaag, door een betrekkelijke sterke vijandelijke partij, of een misgreep tusschen Belgen zou een ramp zijn. Tegen onzen zin besluiten wij dus te stoppen tot de mist opgeklaard is.

Eenige manschappen komen bij ons. Zij geven ons inlichtingen over de verliezen van hun wederzijdsche kompagnies. Zij zijn hevig helaas.

Wij gelukken er in ons in verbinding te stellen met het 15e linie, insgelijks door den mist opgehouden, doch het is ons onmogelijk inlichtingen te bekomen over den toestand op onze linkerzijde.

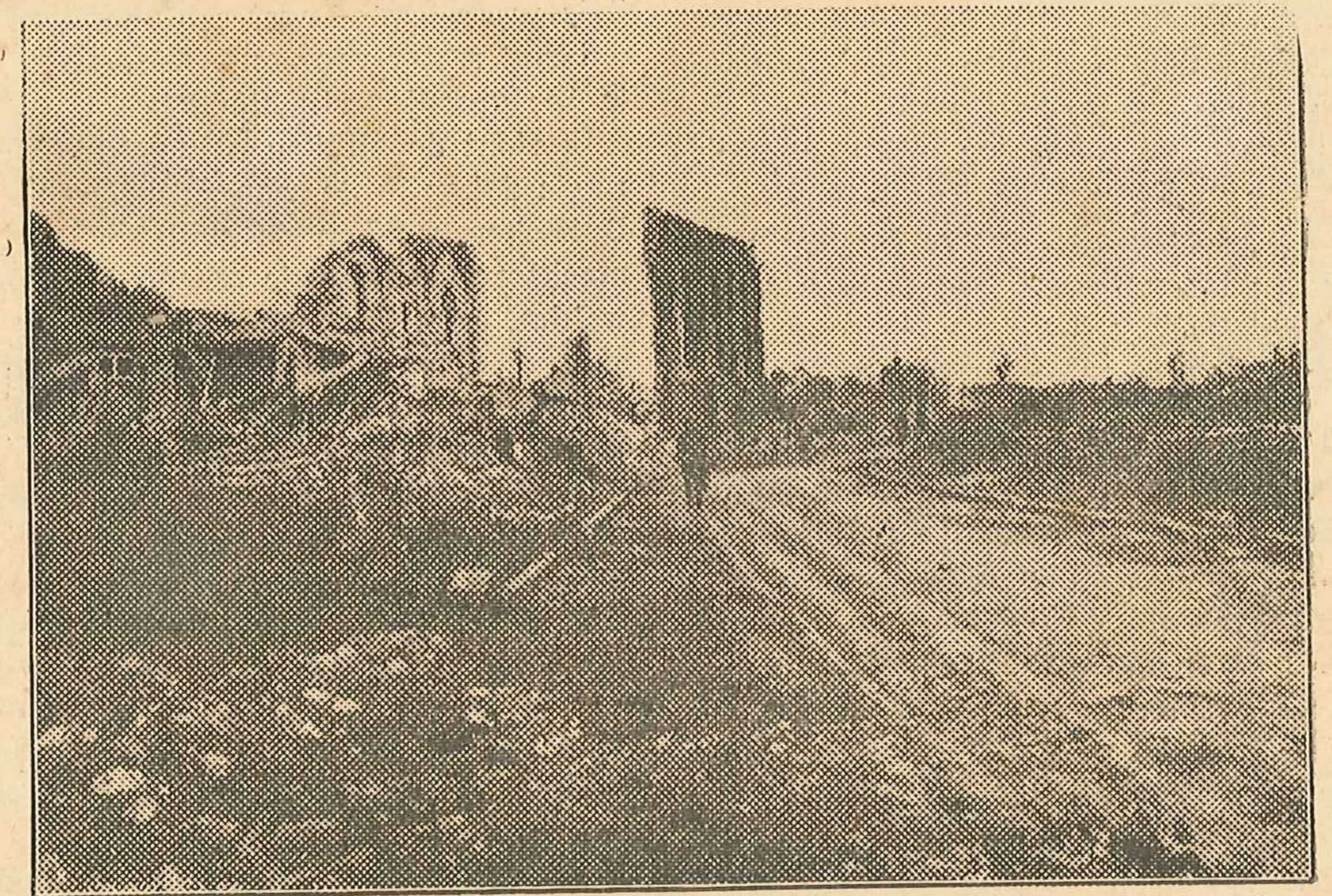
Plots, vóór ons in den dikken mist, op 600 meter afstand, begint een batterij van 77 — aan den klank herkennen wij 't kaliber — naar achter te schieten. Zonder dien vervloekten mist zouden wij dadelijk de stukken overrompelen en zij zouden ons toebehooren. Doch in den dikken nevel is die onderneming zoo goed als onmogelijk. Onze manschappen zouden gevaar loopen op elkander te schieten. Wat gedaan? De vijandelijke stukken vallen stil. Waarschijnlijk verwijderen zij zich.

Een kwartier later, omstreeks half tien, breekt de zon door. Op dat oogenblik zien wij een grijsaard en een oude vrouw, die op ons afkomen, een koe voor zich drijvend. Onze manschappen

nig te voren nog schoten, zijn weg. Een is op zijn plaats gebleven. De artilleurs zijn weggevlucht. Talrijke achtergelaten uitrustingen getuigen van hun haast.

Wij bespeuren de huizen en de kerk van Oekene, waar alles kalm blijkt. Ik bemerk de golven van het 15e linie, die op onze rechterzijde vooruitschrijden, op dezelfde hoogte als wij, en groepen manschappen die ons volgen. Op onze linkerzijde is niets te zien. Eenige zeldzame kanonschoten begroeten ons van zeer ver.

Wij trekken voorbij den weg van Oekene naar Winkel-Sint-Elooi. Oekene is zeer zeker door den vijand bezet, doch onze groep is zoo onbelangrijk, dat wij er niet mogen aan denken het te ver-

Alles wat er overblijft van Moorslede (1918) — Ruïne kerk en klooster

vliegen er heen als gek en omringen de ouderlingen die, weenend van vreugde en aandoening, vertellen dat zij hun huis ontvlucht zijn toen de Duitschers, eenige minuten te voren, er uit zijn getrokken. Onze dappere soldaten zijn hun vreugde bijna niet meester, bij het vernemen, dat al de nog voorbij te trekken hoeven en huizen schier ongeschonden zijn en bewoond. Men komt onder eigen volk.

Zij hernemen hun zegevierenden vooruitgang. Drie der stukken, die een wei-

overen. Wij kunnen, zonder al te veel te wagen, het op onze linkerzijde laten, wat wij dan ook doen.

Wij komen voor verscheidene hoeven, waar de inwoners buitenkomen zoodra zij ons ontwaren. Hun uitbundige vreugde ontroert ons diep. Volgens de gezegden der Duitschers, meenden die menschen Engelschen voor zich te zien, en hun blijdschap kent geen palen als zij gewaar worden dat wij Belgen zijn.

Zij bieden ons melk, brood en appels

Afl. 62 Uitgever J. HOSTE, St-Pieterstraat, 30, Brussel Afl. 62

“ Het Bloedig IJzerland ”

Prijs: 30 centiemen

VERBODEN NADruk.

WEKELIJSCH E AFLEVERING

27 Maart 1921.

aan. Doch wij mogen niet lanterfantent. Een weinig grommelend tegen onze soldaten, die zich ten andere niet willen laten inhalen door het overschot van het regiment, komen wij er toe onze vier groepen opnieuw samen te stellen en voort te trekken.

Opnieuw maken wij ons meester van verlaten kanonnen, mitrailleurs, alle soort materiaal en eenige vereenzaamde Duitschers, en wij geraken aldus, steeds op onze rechterhand door het 15e gestenud, op 800 tot 900 meters afstand van Isegem. Wij zien de stad zeer duidelijk, geheel ongeschonden.

Ver achter ons laten zich nog twee, drie mitrailleurs hooren. Onze mannen juichen, fier en gelukkig er verscheidene kilometers voorbij te zijn, want wij zijn 7 kilometer van onze vertrekplaats verwijderd. Het is bijna 11 uur. Langs Oekene, dat 2 kilometer achter ons ligt, hooren wij artillerie-stukken en mitrailleurs schieten. Zij, die ons volgen, vallen het dorp aan.

Wij bezoeken het gehucht, waar wij zijn aangekomen. Ons artillerie-vuur heeft zoover niet gedragen. De huizen zijn ongeschonden en bewoond. Wij hebben verscheidene honderden burgers verlost, wier verwondering en vreugde ons plezier doen. Zij bieden ons te eten en te drinken aan. En vragen dat ze stellen, en ze roepen, lachen en omhelzen ons.

De vijand houdt zich koest zoolang wij in de groep der huizen blijven. Doch zoodra wij er uit willen, worden wij door een hagel van kogels begroet en door salvo's van gevleugelde handgranaten en kartetsen, die gelukkig allen op twee honderd meter voor ons uit neerkomen. De Duitschers zitten dus op de uitkanten van Isegem. Zullen ze pogen daar stand te houden?

Onze eigen artillerie is sedert langen tijd stil gevallen. Zij is ver van ons. Wij zijn slechts een veertigtal. Het is onmogelijk voor ons een verschansten en ernstig gewapenden vijand aan te grijpen zonder artillerie-voorbereiding. Wij moeten wachten. Op onze rechterzijde is het 15e linie stil gevallen. En het overige van ons regiment is nog steeds onzichtbaar. Talrijke weerstandsnesten, welke wij in onze vaart achter ons lieten, zoo- wel als het dorp Oekene, moeten het da-

nig vertraagd hebben.

Mitrailleurs, ver achter ons geplaatst, schieten in onze richting. De kogels vliegen zeer hoog en boven ons hoofd. Onze manschappen lachen. Zij hebben er andere gezien dezen morgen!

De karabiniers moeten een zeer sterken tegenstand ontmoet hebben en wachten. Wij zijn te ver voor en wat ongerust. Hoewel de majoor mitrailleursgroepen infanterie achter onze linkerzij heeft opgesteld, zou een vijandelijke tegenaanval in die richting ons in gevaarlijk postuur brengen. Doch die vrees gaat spoedig over. Een waarnemer onzer linkerzijde roept plots dat de vijand wijkt. Wij springen vooruit: 't is waar. Op zoowat acht honderd tot duizend meter voor ons, bespeuren wij kleine groepjes vluchtenden.

Ik richt de blikken op Isegem, welks roode daken in de zon glinsteren. De Duitschers hebben de stad nog in hun macht en bezetten de huizen nog. Doch weldra, eens onze artillerie dichter bij en gereed om ons met haar geschut te steunen, zullen wij er binnen rukken, eens te meer overwinnaars zijnde.

* * *

Luitenant A. P. heeft dus zeer levendig en met gevoel, ons den opmarsch der voorhoede geschetst. Onstuimig trokken de troepen vooruit, maar leden hier en daar zware verliezen. Moorslede, Sint-Pieter, Oekene, zijn ook namen met bloedige herinneringen geworden.

Moorslede hebben we reeds geschetst. Het arm dorp was verlost, maar hoe schamel lag het daar! De zustergemeente Passchendale had toch nog meer geleden, het was geheel weggevaagd (1).

We hoorden herhaaldelijk den naam Oekene. Het is een nederig dorpje, zijwaarts van Rumbeke, buiten de verkeerswegen, weinig bekend en bezocht.

Nu zou de naam voorkomen op kruisen en doodssantjes, want tal onzer soldaten lieten er het leven in de overmeestering der Flanderstelling.

(1) Passchendale en Moorslede hebben hetzelfde station aan de lijn Roeslare-Ieperen. In Oktober henkende ik het eerste dorp slechts aan een bordje met het opschrift der Duitschers: «Kirche Passchendale». Een soldaat kwam juist aangegaan. Hij zocht zijn huis, doch kon de plaats, waar het eens gestaan had, alleen bepalen, dank aan een dwarsweg, die vroeger recht op de deur uitgaf.

Onze troepen bereikten hier dus de be-
woonde zone, en we vernamen reeds hoe
de bevrijde bewoners hun vreugde toon-
den. Een schaduw lag op dit wederzien :
eerst kostte het offensief veel offers en
dan woedde in ons land, evenals in de
naburige, de gevreesde ziekte welke men
de Spaansche griep noemde. In enkele
dagen velde ze gezonde, kloeke lieden.
Verraderlijk besprong ze het volk, on-
dermijnde snel het gestel, maaide in
sommige gezinnen twee, drie en meer
leden weg. We hebben er gekend, waar
vader en moeder en een zoon samen over
aarde lagen. Ook onder de troepen woed-
de de griep geweldig.

Angst greep de menschen aan. 't Was wel de ontzettende oorlog met zijn nasleep van ellende. In de oude kronieken las men van zweetziekte, pest, van andere kwalen, die op korten tijd zooveel menschen ten grave sleepten. Ook hier rond Oekene was zulk een overlevering bewaard.

De drie maanden September, Oktober en November van het jaar 1694 was er door de pest groote sterfte in de streep lands, die van Roeselare schuins Scheldewaarts loopt.

Te Oekene, waar er in de doodenregis-
ters alle maanden gemiddeld zeven sterf-
gevallen geboekt staan, stierven er toen
(1694) in September 34, in Oktober 95,
in November 70, in December 30 en in
geheel het jaar 308. De overlevering ver-
haalt, dat een wagen van 't einde der
parochie met een lijk kerkwaarts reed :
onderwege nam men andere dooden op,
en toen het voertuig aan de kerk kwam,
stonden er zeven kisten op. Te Lende-
lede waren er jaarlijks 10 tot 15 dooden,
maar nu in 1694, telde men er 231. Gul-
legem berouwde er 233. Paster Comma-
cen teekende te Rollegem aan, dat zijn
parochie achter de pest aan een verlaten
Jerusalem geleek. Te Swevegem riepen
pastor en onderpastor de hulp van pa-
ters uit Kortrijk in, om de zieken te be-
rechten. Onderpastor Mollin hield gedu-
rende twaalf dagen een paard, om vlug-
ger zijn ronde te kunnen doen voor dat
laatste werk.

En nu in 1918 was het ook zoo 'n benauwende tijd. Te Kortrijk maakten de Duitschers zich voor den aftocht gereed en lieten ze bruggen springen. Door het opblazen van die der Leie, was de stad

van het kerkhof gescheiden. Velen be-
groeven hun dooden in den hof. Elders
bezat men geen paarden : zoo zag men te
Gent mannen van goeden wil lijkkoe-
sen zelf naar het kerkhof trekken. Te
Brugge gaf men zekeren Oktobermiddag
rond drie uur het honderdste sterfgeval
van dien dag aan. (Uitsluitend burgers).
Dikwijls had de ziekte het karakter van
een longpest. (1)

Ja, dit alles wierp een zwarte schaduw op deze bevrijdings-dagen.

Onze zegevierende troepen zagen dus Isegem voor zich. De kerk, een modern gebouw, heeft een der schoonste naalden van West-Vlaanderen. Isegem is een kleine stad aan de spoorlijn Roeselare-Kortrijk en de vaart van eerstgenoemde plaats naar de Leie. Het bloeide vooral door zijn schoen- en borstelnijverheid.

«Boos volk», zei men in den omtrek van de inwoners, maar dan bedoelde men met boos, slim, oolijk (1).

Isegem bezat ten allen tijde veel minnaars van muziek en tooneel, en 't was hier, dat Peter Benoit de eerste vertooning van « Het Meilief » gaf. De Isegemnaars waren er zeer fier over, dat de groote meester naar hun nederig stedek kwam. De geestelijkheid had echter andere gevoelens. 't Was nog in de dagen, toen men zoo heftig de medewerking van vrouwen bij tooneel- en zanguitvoeringen bekampte. Tot uren in 't ronde werd er tegen de goddelooze uitvoering gepreekt, zoodat de kwezel-tjes allerwegen den indruk kregen, hoe de duivel in persoon te Isegem de brave West-Vlamingen verleiden kwam.

Toch stroomden van alle zijden de bezoekers toe en was de zaal veel te klein.

Ja, Isegem... Nog andere herinneringen komen op, en we denken aan de Winterdagen als de vaart « sterk » lag, en honderden schaverdijners van Roese-

(1) Ook in andere landen woedde deze ziekte, welke in Spanje 't eerst waargenomen werd. Te Havre maakte men op het kerkhof loopgraven, om er de dooden op lange rijen neer te leggen. Te Dublijn, in Ierland, werden de kerken dagelijks ontsmet. In veel steden sloot men de bioskooppen, schouwburgen, scholen. Eveneens in Holland moest men strenge maatregelen nemen wegens den stroom van vluchtelingen: Fransche uitgewekenen, ontsnapte en uitgewisselde krijgsgevangenen, enz. In onze Belgische interneringskampen waren eveneens veel slachtoffers. Hoe tragisch dit sterven, nu, na vier jaar wachten, de vrijheid daagde!

(2) Een frontblaadje van de Isegemsche soldaten heette ook « Boos Isegem ».

lare naar Ooigem reden, en, zoo de Leie ook mee wilde, wat zeldzamer was, eveneens tot Kortrijk of Deinze « doorzetten ». Wat jolijt dan op het kanaal! En een echt oud-Vlaamsch tooneel met de piksleden en glijbaantjes, de kraampjes, waar vrouwen achter hun lollepot zaten en nering dreven...

's Zomers was het naar de bolling en gaaischieting, naar kermis en omme-gangen, waarvan die in 't naburige Kachtem zeer vermaard was. Men diende er Sint-Jan en van heinde en verre stroomde 't volk toe. De fabrieksarbeiders van Roeselare leverden een groot aandeel der bezoekers: de een kwam om te « dienen », de ander om te dansen, en zeer velen, 't nuttige aan aangename parend, voor beiden. De vroomste lieden trokken zelfs naar de kapel te Kachtem « Onze Lieve Vrouw van Kruij in de aarde ». Ja, men moet in Vlaanderen zijn met zijn taaie overleveringen voor al die eigenaardige namen. De kapel staat aan de grensscheiding van dit dorp en Ardooie, nu in Oktober ook slagveld. En de kapel herinnert aan den krijg. Meer dan 200 jaar geleden, zegt een legende, woonde te Kachtem, bij zijn oom een jongeling van Ardooie, Noé genaamd. De jongen vergat de weldaden van zijn beschermer, liep weg en werd soldaat.

Zekeren dag viel hij, als kapitein, met zijn bende in het dorp, stak de hofstede van zijn oom in brand en liet de parochie plunderen. Later kwam Noé tot inkeer, stichtte een kapel en kroop alle dagen van zijn huis over de aarde daarheen, om Onze Lieve Vrouw aan te roepen. En nog vindt Noé navolgers, lieden die in den omtrek over den grond kruipen, meenend alzoo verdiensten te winnen!

Maar we waren te Isegem. Merkwaardigheden bezit dit stedeke niet, tenzij zijn kasteel « Het Blauw Huis » met de hoeve, door de bevolking het neerhof genoemd, zooals men het park, het « Boomfles » heet. Alles is eigendom der familie Gillis de Pelichy. In het park lag een ijskelder, waar men ijs voor zieken halen mocht. Ook was het een vrije wandeling, en wie naar Emelgem moest, kon zijn weg veel verkorten door de dreven, maar om zes uur 's avonds sloot men de poorten, naar men wil, om

de minnende paartjes de gelegenheid te ontnemen onder de donkere boomen hun liefdeliedje te zingen.

De Duitsche bezetter speelde hier natuurlijk ook heer en meester, bouwde blokhuizen in den hof, legde er rails aan, naar spoor en kanaal, en nu met den aftocht en de daaruit volgende vlucht van veel burgers, vertoefden veel daklozen in het kasteel.

Isegem had ook onder bommen geleden, maar op verre na niet gelijk zijn grootere gebuur, Roeselare.

Veel Roeselaars waren zelfs niet verder geweken dan hier. « Te eerder zijn we bij de bevrijding thuis », zeiden ze. Rumbek was wel ontruimd geworden. Even over Isegem ligt Emelgem, wat afgezonderd ook, ten Noorden van het kanaal.

Volgens de overlevering heette het vroeger heel anders en wel Kwaderaarde, en de bevolking maakte het er ook naar. Pastoor Maarten had eens, wat niet dikwijls gebeurde, een volle kerk bijeen, en hij besloot van die gelegenheid gebruik te maken, om de menschen flink hun zaligheid te zeggen.

Hij preekte dan, dat hij gedroomd had bij Sint-Pieter te zijn, en hij zei tot den heilige: « Sint Pieter, 't is toch gij niet waar, die den boek houdt, waar ze al op staan, die in den Hemel zijn! Kijk nen keer, lijk een braven, hoevele dat er wel zijn van Kwaderaarde ». Sint Pieter zei niets, hij peinsde zeker: « Waarom dien man verdriet aandoen, want hij wist wel, dat het niet te puik en was. Ik zal ne keer zien, zei hij, en hij schoof mij een gouden stoel bij en hij haalde den boek met gouden sloten. De beste missale, die Mevrouw van 't kasteel aan de kerke gegeven heeft, als ze trouwde, is schoone; maar hij en heeft niet bij dat boek met gouden sloten. En die gouden sloten kletsten open, en de bladen vlogen.

« H. I. K. hier! » zei Sint Pieter, « hier zijn wij aan de K., 't zal hier zijn: K. W. en hij keek, en Kwaderaarde stond daar.

't Bladje was zoo zuiver als een ooge, zonder eenen name. Ge kunt denken, beminde parochianen, hoe ik daar stond: 'k kreesch gelijk een kind, omdat er nog geen eenen van de mijnen in den Hemel was.

Dan trok ik naar 't Vagevuur, maar op het boek daar, stond er ook geen eenen van Kwaderaarde.

En nu ging ik meer dood dan levend hellewaarts. 'k Zag hem allichte wijd open staan, dien hellemond, en een gehuil en gekerm, en een stank... 'k Was aan mijnen asem gepakt... En daar kwam mij iets te voorschijn: een duivel, met hoorns, met peerdspooten, zwart en duister.

« Ha, 't is gij! » roept me dat monster toe, « 't is gij, vermaledijde, zwarte pape van Kwaderaarde, die mij met al uw leeren en preeken al zoo lange den oorlog aandoet, en hij knerste met zijn

aloude bedevaart, de « Perenommegang », ter eere van Onze Lieve Vrouwe ter Ruste, die men gaat dienen voor... schreiende kinderen. In de 16e eeuw werd de kerk van het dorp verwoest, en daardoor gingen de stukken over de instelling van dezen omme-gang verloren.

Maar de menschen uit de omgeving gelooven de echtheid der bedevaart wel zonder stukken, en liever dan naar den dokter, gaat menige moeder te Hemelgem hulp zoeken voor haar kind, dat schreit en lastig is door de een of andere kwaal.

In dit deel van Vlaanderen zijn de kapellen talrijk. Zoo staat te Lendeledede

Ieper — Achter de Halle.

tanden en grijsde, dat 't schabouwe-lijk was om zien.

— Maar gij hebt er hier toch van de mijne, zei ik.

— Zij komen hier al.

En toen pastor Maarten dit vertelde, begonnen de menschen in de kerke te zuchten en te krijschen...

De menschen bekeerden zich. Men ziet dus, 't ging vrij gemakkelijk... en Kwaderaarde werd Hemelgem herdoopt.

Men hoort in Vlaanderen nog wel zoo preeken over de hel, en veel menschen luisteren dan ook, en zijn ontsteld, maar och, 't volk is ten onzent al als overal, met goede en kwade kanten, met deugden en gebreken.

Maarten moet in elk geval zeer lang ter ziele zijn, want Hemelgem bezit een

de Bergkapel, in 1650 gebouwd, en in 1886 vernieuwd. Men vereert er een marmeren Mariabeeld volgens de legende door houtzagers in een boomstam ontdekt. Te Heule wijst men u de Warandekapel in 1742 gesticht door « D'hoors van Marie Vercamme ende d'hoors van Jan Labueq », zooals men op een steen leest. Men plaatste er een beeldje in, dat men in een braambosch vond. In den Franschen tijd stak men het gebouw-tje vol hooi, zoodat de republikeinen het voor een schuur aanzagen.

Zoo getuigen die kapellen nog van de vroegere roerige jaren en nu in dezen ellendigen tijd van ziekte, van de Spaansche griep, van groote sterfte, kwamen velen, in hun angst voor den dood, deze bidplaatsen bezoeken, gelijk ook hun

voorouders zulks hadden gedaan.

Aldus voortgaande zouden we aan de
Leie komen en schetsen we eenige eigen-

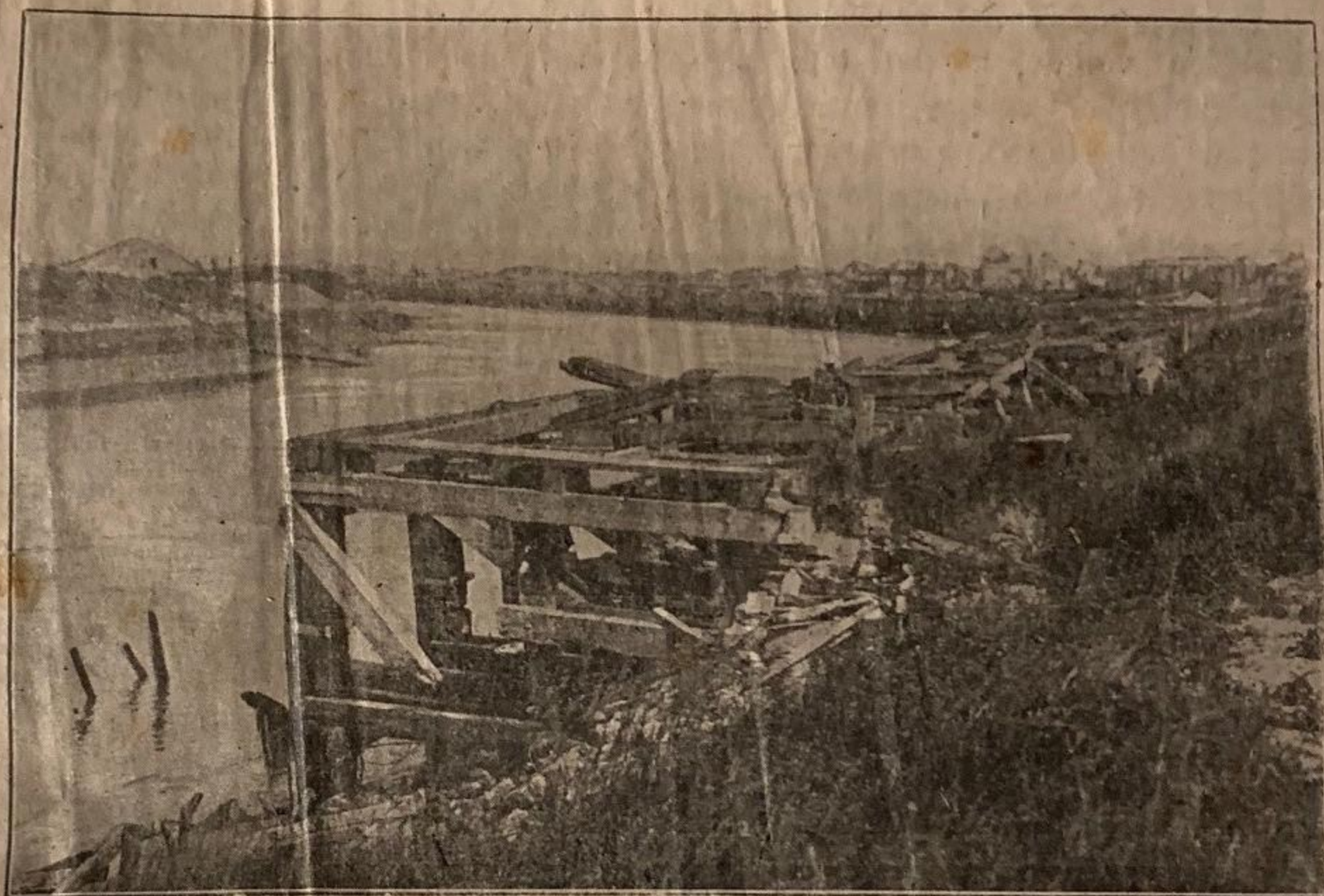
aardigheden van 't gewest, dat thans
't slagveld werd der laatste, toch gewel-
dige oorlogsstormen.

Prijs: 30 centiem en per aflevering

HET BLOEDIG IJZERLAND

DOOR

A. H A N S

EEN GEZICHT OP DE VOORMALIGE KADEN TE NIEUWPOORT

HET DOORKNIJPEN VAN PRIKKELDRAAD IN HET « NIEMANDSLAND »

Uitgever J. HOSTE, 30, St-Pieterstraat, Brussel